

POLITICKO-VOJENSKÁ KOOPERÁCIA RUMUNSKA A ČESKOSLOVENSKA V RÁMCI MALEJ DOHODY (1920 – 1938)

CONSTANTIN BOTORAN

BOTORAN, C.: Political and Military Co-operation between Romania and Czechoslovakia within the Framework of the Little Entente (1920 – 1938). *Vojenská história*, 5, 1, 2001, pp 17 – 39, Bratislava. In the published study the Romanian historian focused his attention on political and military co-operation between two states – Romania and Czechoslovakia that gained independence from Habsburg monarchy as a result of the national-liberation battle during the World War I. The author pays special attention to the process of defence alliance formation of these 3 Danubian states – so called Little Entente in course of the years 1920 – 1922 the aim of which was to maintain the status quo in the Central and South-eastern Europe on the basis of Trianon Peace Treaty of June 1920 and to prevent the revisionist danger from the side of Hungary as well as from the side of Germany and the Soviet Union. In the same phenomenological way the author describes the political and military co-operation between the Little Entente states from the 1st half of 20's to the dramatic period of the 2nd half of 30's – Munich dictate. In the study the author stems from the research of archival materials, edited documents as well as from wide professional literature.

Military History. Central and South-eastern Europe. The Little Entente. Co-operation between Romania and Czechoslovakia. 1920 – 1938.

Jedna zo základných charakteristík, ktorú nastoľuje súčasný vývoj rumunského, slovenského a českého národa v úsilí o dosiahnutie pokroku, je potreba súčinnosti a všestrannej kooperácie. Je to črta, ktorej korene siahajú, samozrejme v konkrétnej podobe a koordinovaných prostriedkoch, do „historického času“, respektíve nachádzajú sa v predchádzajúcich dobách. Vychádzajúc z politicko-geografického regiónu, v ktorom sa Rumunsko, Slovensko a Česko nachádzajú, z konkrétnych historických podmienok vývoja národov týchto troch krajín, dá sa relatívne ľahko konštatovať, že Rumuni, Slováci a Česi vo svojom napredovaní boli nie raz v situácii, keď hľadali cestu spoločného boja za zachovanie etnického a národného bytia, pokojného rozvoja a spolupráce s ostatnými národmi. V bohatej kronike týchto vzťahov sa zastavíme pri vzťahoch medzivojnového obdobia. Jeho vývoj je poznačený komplexnými a protichodnými javmi, ktoré zanechali na vzťahoch medzi týmito krajinami a národmi svoju pečať.

Plodným a mimoriadne významným obdobím pre osud týchto troch národov bolo obdobie prvej svetovej vojny, keď Rumuni, Slováci a Česi, oduševnení spoločnou túžbou po vytvorení národných, samostatných a nezávislých štátov, organizovali spoločné akcie, koordinovali svoje úsilie v boji za dosiahnutie tohto cieľa.¹

Vstup Rumunsko do vojny v auguste 1916 po boku štátov Dohody a úspechy rumunských vojsk v prvých týždňoch bojov zaznamenali vedúci predstavitelia českého a slovenského národného hnutia ako smrteľný úder, zasadený spoločnému nepriateľovi – anachronickej rakúsko-uhorskej monarchii. V telegrame, ktorý predsedovi Rady ministrov Ionovi I. C. Brătianuovi

¹ Pozri BOTORAN, C. – STAN, C.: Acțiuni comune ale românilor, cehilor și slovacilor în lupta pentru făurirea statelor unitare și independente și pentru recunoașterea lor internațională (1916 – 1920). (Spoločný postup Rumunov, Čechov a Slovákov v boji za vytvorenie jednotných národných štátov a ich medzinárodné uznanie v r. 1916 – 1920). In: *Revista de Istorie*, číslo 41. č. 11 / 1988, s. 1083 – 1098.

zaslala Česká národní rada (neskôr Československá národní rada) v Paríži na čele s predsedom Tomášom Garriguom Masarykom, tajomníkom Edvardom Benešom a reprezentantom Slovákov Milanom Rastislavom Štefánikom, neskôr podpredsedom tejto rady, sa uvádza, že táto udalosť otvára cestu oslobodenia a zjednotenia Rumunov v dualistickej ríši so svojimi bratmi za Karpatmi. Súčasne sa v tomto posolstve zdôrazňovalo, že vstup Rumunska do vojny priniesie aj oslobodenie a zjednotenie českého a slovenského národa.²

Koncom vojny Rumuni, Česi a Slováci boli svedkami úspešného ukončenia svojich dlhodobých snáh o národné a štátne zjednotenie. Po vyhlásení Československej republiky (28. októbra 1918) a vytvorení jednotného rumunského národného štátu (1. december 1918) v rámci Parížskej mierovej konferencie (1919 – 1920) začalo sa nové obdobie rumunsko-československej spolupráce. Už v prípravnom období tejto konferencie rozhodujúci politickí a vojenský činitelia v Bukurešti a v Prahe boli rozhodnutí vytvoriť základy budúcej spolupráce. Usudzovali, že v novom povojnovom európskom usporiadaní rumunsko-československé spojenectvo, ako i spojenectvo týchto štátov s Poľskom a Srbsko-chorvátsko-slovinským kráľovstvom, je potrebné pre bezpečnosť týchto štátov, ako i pre zachovanie mieru a stability v tomto regióne. Dňa 2. januára 1919 Ion I. C. Brătianu žiadal od zástupcov Rumunska v Londýne a Paríži, aby „sa spojili so zástupcami Československa a Poľska a aby ich ubezpečili o našej túžbe nadviazať s nimi čo najintímnejšie politické a ekonomické vzťahy. Vláda Rumunska by bola šťastná, keby sa mohla medzi našimi štátmi vytvoriť spoločná hranica, tak, ako nás o to žiadali viacerí jej predstavitelia“.³ Na mierovej konferencii sa počas rokovania o zložitých otázkach nového politického usporiadania Európy navzájom podporovali v pôsobení na veľmoci, zjednotené v rozhodujúcom aeropágu, aby uznali a zakotvili v mierových zmluvách, uzatvorených s porazenými štátmi, existenciu – de facto – národných nezávislých štátov: Rumunska a Československa. Delegácie Rumunska a Československa sa navzájom podporovali a v spolupráci s delegáciami iných menších a stredných štátov odolávali despotickým tendenciám veľmoci v otázkach, ako boli: určenie pomeru zastúpenia na konferencii a v pracovných komisiách, definovanie kritérií, na základe ktorých sa malo uskutočniť rozhraničenie novovzniknutých alebo znovuzjednotených štátov na ruinách mnohonárodných impérií, správne a spravodlivé určenie hraníc, aktívna účasť na rokovaníach, najmä na tých, na ktorých boli priamo zainteresované – s Nemeckom, Rakúskom a Maďarskom, ďalej zachovanie a upevnenie nezávislosti a národnej zvrchovanosti pred snahami veľmoci, ktoré sa snažili zasahovať do ich vnútorných záležitostí pod heslom tzv. „ochrany“, záujmy menšinových národností, spravodlivé vyriešenie dôležitých ekonomických a finančných otázok, od ktorých vo veľkej miere závisel ich neskorší vývoj, znemožnenie pokusov porazených štátov zachrániť čím viac zo svojich pozícií a výsad, ktoré mali.⁴

Zároveň bukureštská vláda iniciovala na zabezpečenie úspechu koordinovaných krokov vytvorenie spoločného frontu s Československom a Srbsko-chorvátsko-slovinským kráľovstvom. Túto myšlienku si osvojili aj predstavitelia československého štátu, najmä vo chvíli, keď už bolo jasné, že vláda v Budapešti sa pokúša obratnou a dôraznou diplomatickou aktivitou, uskutočňovanou na konferencii aj mimo nej, získať súhlas veľmoci, modifikovať projekt zmluvy, ktorý mala podpísať v prospech Maďarska. Dňa 5. januára 1920 minister zahraničných vecí Československa Edvard Beneš napísal predsedovi rumunskej vlády:

²Documente străine despre lupta poporului român pentru făurirea statului național unitar (CUDZIE DOKUMENTY O BOJI RUMUNSKÉHO NÁRODA ZA VYTVORENIE JEDNOTNÉHO NÁRODNÉHO ŠTÁTU – publikované Constantinom Botoranom a Olimpiom Matichescom), Nakladateľstvo Dacia, Cluj-Napoca 1980, s. 95 – 96.

³Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (Archív Ministerstva zahraničných vecí – ďalej len Arch. MZV), fond Londra – Londýn, spis č. 34, list 2.

⁴Vezi pe larg BOTORAN, C. – CALAFETEANU, I. – CAMPUS, E. – MOISUC, V.: România și Conferința de pace de la Paris (1918 – 1920). (Rumunsko a mierová konferencia v Paríži v r. 1918 – 1920.) Nakladateľstvo Dacia, Cluj-Napoca 1983.

„V Paríži máme neľahkú úlohu, aby sme sa ubránili. Verím, že naše záujmy sú z tohto hľadiska totožné a je našou povinnosťou sa navzájom podporovať.“⁵

Takáto spolupráca bola potrebná predovšetkým preto, že Maďarsko odmietalo uznať nové geopolitické usporiadanie v strednej a juhovýchodnej Európe a neváhalo využiť všetky prostriedky, vrátane vojenských, na obnovenie veľkého Maďarska. Tých niekoľko pokusov v priebehu roka 1919 o znovoobsadenie Transylvánie a Slovenska bolo znemožnených pohotovým zásahom rumunskej a mladej československej armády.

Porazenie maďarskej armády a následné obsadenie jednej časti krajiny, ako aj veľké riziko použitia vojenských prostriedkov spôsobili, že vládne kruhy v Budapešti sa dočasne zriekli využívať prostriedky sily, ktoré nevedli k očakávaným výsledkom, a skoncentrovali svoje úsilie na diplomatickom fronte, vo vnútornej a medzinárodnej propagande. Po príchode do Paríža, v januári 1920, sa maďarská delegácia na čele s ultrakonzervatívcom Albertom Apponyim pokúsila 38 nótami, adresovanými Vysokej rade, demonštrovať, že projekt zmluvy je pre Maďarsko neprijateľný, lebo neberie do úvahy politickú, ekonomickú a geografickú jednotu, ktorú maďarský predvojnový štát zdedil akosi od prírody, a neberie do úvahy dejiny maďarského národa a historickú úlohu Maďarov v zachovaní európskej rovnováhy a obrany Západu.

Súbežne s činnosťou vyvíjanou v Paríži, na pozmenenie teritoriálnych klauzúl mierovej zmluvy, vyslanci režimu admirála Horthyho (nastolený v januári – februári 1920) odišli do Londýna, Paríža, Ríma, Washingtonu, kde sa západným politickým kruhom snažili dokázať nespravodlivosť, ktorá by sa vykonala v neprospech Maďarska, keby bolo nútené podpísať zmluvu, ktorou sa územie a počet obyvateľstva zmenší o dve tretiny. Ich cieľom bolo získať podporu niektorých vplyvných politických a ekonomických kruhov západných hlavných miest, zainteresovaných v nadobudnutí pozícií v krajinách strednej a juhovýchodnej Európy. Ako náhradu im budapeštianska vláda ponúkala viaceré výhodné projekty ekonomickej a politickej spolupráce, napríklad projekt „Podunajskej konferencie“, ktorý, tak ako bol zostavený, vo veľkej miere poškodzoval nezávislosť a zvrchovanosť štátov regiónu, ďalej ponúkali armádu, ktorá by bojovala proti šíreniu komunizmu z Ruska.⁶

Táto diplomatická a propagandistická ofenzíva vedená Maďarskom narazila na odpor vlád v Bukurešti, Prahe a Belehrade. Žiadali od západných vlád, aby ukončili každé rokovanie, ktoré viedli s Budapešťou o modifikovaní projektu zmluvy a prinútili Maďarsko zmluvu podpísať. Delegácie týchto krajín sa na mierovej konferencii (po viacerých predbežných konzultáciách) dohodli na nutnosti vytvoriť spoločný front a obhajovať na tomto základe svoj postoj pred maďarskými pripomienkami voči klauzulám mierovej zmluvy. „Presvedčený o nutnosti vytvorenia spoločného bloku,“ písal vedúci rumunskej delegácie Dr. Ion Cantacuzino, „a o potrebe sa predstaviť ako viac než 40-miliónová sila, ktorá postupuje spoločne, nielen pred nepriateľom, ale možno viac pred spojenými veľmocami; my sme vyšli s iniciatívou nepredložiť žiadnu nótu a neurobiť žiadne kroky, ktoré by neboli výsledkom spoločného rokovania Rumunska, Srbska a Československa.“⁷

V pamätnom spise adresovanom 20. februára 1920 mierovej konferencii delegácie týchto troch štátov odhalili labilnosť argumentov maďarskej delegácie. Po upovedomení mierovej konferencie o imperiálnej, nacionalistickej a šovinistickej politike presadzovanej Rakúsko-Uhorskom, spis na základe autentických dokumentárnych zdrojov dokazoval historické práva utláčaných národov Rakúsko-Uhorska na územia, ktoré obývali po celé veky. „Rumunská, srbsko-chorvátsko-slovinská a československá delegácia,“ uvádzalo sa v spoločnej odpovedi,

⁵Documents diplomatiques. Decembrie 1919 – Août 1921, Praga 1923, s. 15.

⁶Arh. M. A. E., fond Conferința de Pace de la Paris, 1946. Archív MZV – fond Mierová konferencia v Paríži r. 1946, spis č. 96, list 89.

⁷Tamže, spis č. 55, neoznačené strany.

„považujú otázku hraníc Maďarska za definitívne vyriešenú... Je nepochybné, že etnografické, ekonomické a historické nároky invokované maďarskou delegáciou, sa vo veľkej miere zakladajú na nesprávnych historických, ekonomických a štatistických údajoch.“⁸

Dôvera vlád v Bukurešti, Prahe a Belehrade, vyjadrená v záverečnej spoločnej odpovedi mierovému fóru v Paríži, „zachová podmienky formulované mierovou zmluvou, týkajúce sa Maďarska, tak ako boli koncipované po zdĺhavom a uvážlivom rokovaní,“ čo bolo napokon v marci 1920 potvrdené aj rozhodnutím konferencie vyslancov a ministrov zahraničných vecí, ktorej predsedal lord Curzon. Tam sa spresnilo, že projekt zmluvy s Maďarskom zostáva definitívny. O dva mesiace neskôr, 6. mája 1920, francúzsky premiér Alexandre Millerand ako predseda mierovej konferencie zaslal maďarskej delegácii odpoveď na všetky jej nóty. V liste sa hovorilo, že „...len po zodpovednom uvažovaní, spojenecké a asociované sily rozhodli nepozmeniť v žiadnom zmysle teritoriálne klauzuly obsiahnuté v mierových podmienkach... Stav vecí, i keď milénarny, nemôže zotrvať, keď je neuznávaný a keď sa prieči právu.“⁹

Toto rozhodnutie Parížskej mierovej konferencie, formulované na podporu historickej idey spravodlivosti, bolo uvedené v mierovej zmluve s Maďarskom, podpísanej 4. júna 1920 na zámku Veľký Trianon vo Versailles pri Paríži. Zmluva znamenala zavŕšenie dlhodobých spoločných snáh rumunského, českého a slovenského národa, ktoré je zaznamenané v kronike rumunsko-československých vzťahov priateľstva a spolupráce. Priateľstvo týchto národov, upevňované v rokoch boja za medzinárodné uznanie rumunského a československého národného nezávislého štátu, bolo základom pevných politicko-vojenských, ekonomických a kultúrnych vzťahov v nasledujúcich rokoch.

Po medzinárodnom uznaní týchto štátov nezávislými a zvrchovanými štátmi, Rumunsko a Československo boli životne zainteresované na obrane mieru a povojnového statusu quo v strednej a juhovýchodnej Európe, čo bolo dôležitou podmienkou zachovania a upevnenia ich teritoriálnej integrity. „Mier,“ povedal minister zahraničných vecí Nicolae Titulescu, „je absolútnou potrebou pre celú Európu. Túto vec uskutočnia všetky národy vedomé si zmien, ktoré priniesla vojna a jej dôsledky... Nedotknuteľnosť hraníc nie je pre nás doktrínou národného egoizmu, zaslepenosti alebo tvrdohlavosti. Nedotknuteľnosť zmlúv nie je partikulárnym záujmom iba niektorých, ale záujmom nás všetkých, je to podmienka sine qua non zachovania mieru.“¹⁰ V skutočnosti v medzinárodnej politickej klíme v medzivojnovom období dominovali dva protichodné smery. Na jednej strane boli štáty, ktoré sa chceli venovať vnútornej rekonštrukcii, presadzovali politiku bezpečnosti a zamedzenia novej konflagrácie. Na druhej strane boli štáty, ktoré presadzovali revizionistickú činnosť a politiku revanšizmu, zrušenia politických, územných ekonomických a vojenských klauzúl mierových zmlúv a nastolenia nového politického a územného poriadku v Európe a vo svete. Evolúcia týchto dvoch smerov, poznačená aj konštantným posunom pomeru síl v prospech revizionistických štátov, viedla na konci 30. rokov k vzniku európskej politickej arény na troch úrovniach. Po prvé: Veľká Británia a Francúzsko, ktoré viedli politiku zachovania medzinárodnej bezpečnosti, často však nesynchronizovanú z dôvodu rivality a rozdielnych záujmov. Markantné to bolo najmä zo strany Francúzska, ktoré sledovalo vytvorenie orientálneho protinemeckého a protirevizionistického bloku, utvoreného z reťazca uzavretých spojenectiev s Poľskom, Československom, Rumunskom a Juhosláviou. Kvôli viacerým ústupkom Nemecku (diplomacy of appeasement), ktoré vyvrcholili 7. marca 1936 remilitarizáciou Porýnia a napokon 29. septembra 1938 zradou

⁸Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională. Documente interne și externe. (Zakončenie národno-štátneho zjednotenia rumunského národa. Medzinárodné uznanie. Vnútorne a zahraničné dokumenty. zv. VI.) dok. 863, s. 50 – 51.

⁹Arh. M. A. E., fond Confereința de Pace de la Paris, 1946. Arch. MZV, fond Mierová konferencia v Paríži r. 1946, spis č. 96, s. 201.

¹⁰TITULESCU, N.: Mica Înțelegere și stabilitatea condițiilor actuale. (Malá dohoda a stabilita súčasných podmienok.) Rozhovor poskytnutý belehradskej tlači Dimineata (Ráno), 17. júna 1928.

Československa v mníchovskej dohode, francúzsko-britská politika európskej bezpečnosti úplne zlyhala.

Na druhej úrovni boli Nemecko, Sovietske Rusko (od 30. 12. 1922 – ZSSR), Taliansko, Maďarsko a Bulharsko, ktoré už na začiatku medzivojnového obdobia navrhli revíziu európskeho statusu quo, stanoveného mierovými zmluvami v rokoch 1919 – 1920. Štáty tohto bloku, predovšetkým Nemecko a Sovietske Rusko, vytvorili 16. apríla 1922 dohodu v Rapalle pevné základy politickej, vojenskej a ekonomickej spolupráce, v ktorej pokračovali aj po nastolení nacistického režimu v Nemecku. Napriek tomu, že ZSSR vstúpil roku 1934 do Spoločnosti národov a deklaroval pripravenosť zúčastniť sa na spoločnom úsilí o zachovanie versaillského statusu quo, strategický cieľ sovietskej zahraničnej politiky zostal nezmenený. Predovšetkým išlo o pripojenie území, ktoré sa vo februári 1917 (po strokotaní cárskeho režimu) od Ruska odtrhli (územie Fínska, pobaltských krajín, časť Poľska, Besarábia a Bukovina) a o pokračovanie v dobýjaní južným a juhovýchodným smerom. Expanzionizmus bol akýmsi ventilom ťažkých vnútorných problémov, ktorým čelil komunistický režim. Duplicitnej politike Moskvy padli na začiatku 30. rokov za „obet“ viacerí prestížni politici, medzi inými aj Nicolae Titulescu, ktorý bol presvedčený že zlepšenie rumunsko-sovietskych vzťahov presvedčí Moskvu o príslušnosti Besarábie k Rumunsku, ako aj prezident Československa Edvard Beneš, ktorý mal ilúzie o sovietskej pomoci v prípade agresie zo strany Nemecka. Uzavretie sovietsko-nemeckej dohody 23. augusta 1939, ktorá v dodatočnom protokole vymedzovala medzi týmito zmluvnými stranami oblasti sféry vplyvu, rozptýlilo každú pochybnosť o kompatibilitate sovietskeho komunistického režimu a nacistického režimu v Nemecku, o ktorých hovorili európske kancelárie a medzinárodná verejná mienka. Nemecko a ZSSR – dva totalitné štáty v Európe – podnecovali svojou expanzívnu politikou revizionistické snahy a revanšizmus ostatných štátov v Európe a na iných kontinentoch.

Do tretej úrovne európskej politickej arény patrili krajiny zo strednej a juhovýchodnej časti kontinentu, ktoré koncom vojny uskutočnili svoje národné zjednotenie a v obrane povojnového status-quo postupovali solidárne pod „dáždnikom“ Spoločnosti národov, Anglicka a Francúzska. Rakúsko, Československo, Poľsko, Rumunsko, Juhoslávia, pobaltské krajiny a Grécko, teda krajiny, ktoré sa nachádzali v nárazníkovom pásme medzi Nemeckom a ZSSR, boli poznačené čoraz zrejmejším rozkladom a boli pohltené týmito dvomi totalitnými štátmi a ich revizionistickými spojencami.

Revizionizmus a revanšizmus boli v Strednej Európe určujúcou politikou, presadzovanou vo vnútri a v zahraničí Nemeckom, Rakúskom a Maďarskom. To, čo ich spájalo na tejto úrovni, bola túžba obnoviť všeobecnú politicko-územnú predvojnovú konfiguráciu, keďže nové štáty vznikli na ruinách starých impérií a mierové zmluvy, ktoré tieto štáty ratifikovali, boli hlavnou prekážkou revízie vojenských a územných klauzúl, zahrnutých v zmluvách podpísaných vo Versailles, Saint Germain a Trianone.

V jednom materiáli, ktorý vypracovalo 1. februára 1920 2. oddelenie generálneho štábu francúzskej armády, čiže dva mesiace pred termínom (31. 3. 1920), keď mal byť početný stav nemeckej armády znížený na 100 000 mužov, sa uvádza, že „v prípade mobilizácie nemecká vláda by mohla ihneď rekonštituovať 60 divízií, ak nie priam 75“.¹¹ Tých 96 000 vojakov a 400 dôstojníkov, schválených versaillskou zmluvou, bolo pre generála von Seehta, povereného už roku 1920 úlohou obnovenia nemeckej armády, len „miniatúrnou armádou“ alebo „armádou kádrov“. V skutočnosti v rokoch 1920 – 1922 Nemecko malo približne 1,5 milióna vojakov. V krajine a na území Sovietskeho Ruska tajne vytvorili študijné úrady, vedecké spoločnosti, filiálky vojenských závodov, cvičné polygóny atď. Vojenské náklady Nemecka prevýšili náklady Francúzska, ktoré malo v metropole a kolóniách 750 000 vojakov.¹² „Ak do septembra

¹¹Service historique de l'armée française. Vincennes, Etat major de l'armée de terre (EMAT – Vincennes), fond 7N-3143, EMA, 2-me Bureau (Note sur la situation militaire de l'Allemagne au 1-er Février, 1920. Secret).

¹²Vezi detalii la Mihai Iacobescu, România și Societatea Națiunilor 1919 – 1920. Pozri IACOBESCU, M.: Rumunsko a Spoločnosť národov 1919 – 1920. Nakladateľstvo Akadémie R S R, Bukurešť 1988, s. 68 – 78.

1922 sa táto operácia (obnovenia nemeckej armády – pozn. C. B.) vyvíjala v pokoji, pod erudovaným rúškom, čím oklamali niektoré mocnosti Dohody, neskoršie sa uskutočňuje, vďaka paralyzovaniu Vojenskej spojeneckej kontrolnej komisie, veľmi aktívne,“ konštatuje sa v rozsiahlom hlásení o vyzbrojovaní Nemecka, vypracovanom v marci 1924 pre prezidenta Raymonda Poincarého. V rokoch 1923 – 1924 nemecká armáda disponovala organizovanými a vyzbrojenými vojenskými kapacitami, vystrojenými prevažne v Rusku. Tieto kapacity mohli byť zmobilizované do útočnej vojny vo veľmi krátkych dvoch etapách.¹³

Zároveň s obnovou nemeckej armády berlínska vláda vyšla v ústrety túžbe, vyjadrenej politickými lídrami Rakúska, začleniť tento štát do Nemecka (Anschluss), čo by bolo bývalo prvým krokom na ceste revízie versaillskej mierovej zmluvy. V dôsledku odmietavého postoja Anglicka a Francúzska sa tohto plánu vzdali, ale zostal prioritným cieľom nemeckej politiky. „Čo sa týka nemeckého Rakúska,“ vyhlásil Philipp Scheidemann (majoritný socialista), „Nemecko ustúpilo pred silou, ale zostáva presvedčené o neodcudziteľnom práve na zjednotenie týchto dvoch národov a neúnavne bude žiadať pre bratský štát slobodu rozhodnúť o vlastnom osude.“¹⁴

Otvorená požiadavka začlenenia Rakúska a území s väčšinovým nemecky hovoriacim obyvateľstvom a rýchle tempo obnovenia armády, to boli priority nemeckej politiky revízie versaillskej zmluvy a prípravy revanšistickej vojny. S cieľom znemožniť revizionistické snahy Nemecka a úspešne sa postaviť proti politike Drang nach Osten, Edvard Beneš považoval spojenectvo nástupníckych štátov za potrebné. „Myslím si,“ povedal, „že nadišla chvíľa presadiť naše idey v praxi pripravením základne na upokojenie našich krajín.“¹⁵

Aj vedúce kruhy v Budapešti, s nostalgiou starej ríše, organizovali podľa príkladu Nemecka rozsiahlu a systematickú akciu, ktorá mala napokon viesť k obnove predvojnového Uhorska (Maďarska). Túto požiadavku sledovali priam s posadnutosťou všetky vlády, ktoré sa vystriedali na čele tejto krajiny.¹⁶ Vedúce maďarské politické triedy prijali klauzuly versaillskej mierovej zmluvy, ale v zahraničných aktivitách ani chvíľu neuvažovali o plnení záväzkov, ktoré na seba zobrali pod sankciou vlastného podpisu. „Prehrali sme bitku, ale nie vojnu,“ toto bol predpoklad, ktorý ovládal začiatkom júna 1920 šovinistické nálady v Maďarsku. Neprešiel ani mesiac od podpísania trianonskej zmluvy a vláda na čele s Miklósom Horthym šikovne využila veľké rozpory medzi Francúzskom a Anglickom a evidentnú snahu parížskej vlády politicky ustupovať pred Maďarskom ako protihodnotu za ekonomické výhody. Budapeštianska vláda žiadala od Európy pre svoju rekonštituovanú armádu mandát na organizovanie odporu v Karpatoch proti ruskému boľševizmu, ktorý smeruje na západ kontinentu.

Častokrát sa odvolávali na to, že „Čechoslováci nie sú v stave ubrániť vlastnú hranicu na Karpatoch“ a že len „maďarská armáda by sa mohla postaviť na odpor Rusom a vytvoriť nepreniknuteľnú prekážku“.

Bolo evidentné, že vystrojením a vyzbrojením maďarskej armády a jej presunutím do Karpát vláda v Budapešti v skutočnosti sledovala nové obsadenie Slovenska a Transylvánie, ako i priblíženie sa k Poľsku s úmyslom koordinovať niektoré spoločné akcie. Proti tejto perspektíve sa rozhodne a jednoznačne postavili vlády v Bukurešti a Prahe. Take Ionescu pozval Daeschnera – francúzskeho ministra v Bukurešti a upozornil ho, že „Rumunsko sa kategoricky postaví

¹³Emat – Vincennes, EMA, 2-e Bureau, 7N-2674 (Raport semnat de generalul Bourgeois, senator în Comisia pentru Politica externă a Camerei, martie 1924. (Hlásenie podpísané generálom Bourgeois, senátorom Výboru pre zahraničnú politiku snemovne, marec 1924.)

¹⁴Vezi MOISUC, V.: Premisele izolării politice a României 1919 – 1940. (Predpoklady politického izolovania Rumunska 1919 – 1940.) Humanitas, Bukurešť 1991, s. 61.

¹⁵Adevărul, 10. máj 1920.

¹⁶Vezi locotenent-colonel DUȚU, A. – BOTORAN, C. – RETEGAN, M.: Transilvania în evoluția relațiilor româno-ungare, capitolul Politica Ungariei de revizuire a Tratatului de la Trianon 1920 – 1940. (Pplk. DUȚU, A. – BOTORAN, C. – RETEGAN, M.: Transilvania v edvolúcií rumunsko-maďarských vzťahov, kapitola Maďarská politika revízie Trianonskej dohody, 1920 – 1940.) Bukurešť 1993, s. 50 – 73.

proti každému pokusu o pozmenenie hraníc“. Edvard Beneš zasa v Paríži vyhlásil, že Československo „má potrebné prostriedky na zabezpečenie vlastnej obrany“. V tom zmysle sa vyjadrili aj generáli Antoine Mittelhauser a Joseph Pélle, náčelníci francúzskej vojenskej misie v Československu.¹⁷

Po týchto protestoch, ku ktorým sa pripojili aj francúzske politické osobnosti, parížska vláda zamietla návrhy Maďarska. Francúzsko nebolo ochotné zaplatiť takú vysokú daň za zastavenie expanzie ruského bolševizmu smerom na západ. V skutočnosti nebezpečenstvo sovietskej expanzie do strednej Európy bolo reálne. Dôkazom toho bolo úsilie ruských bolševikov o rozšírenie revolúcie až do Nemecka, ako i vojnové akcie ruskej Červenej armády proti Poľsku a Rumunsku. Viaceré pokusy ruských a ukrajinských bolševikov prekročiť Dnester a znova pripojiť Besarábiu boli znemožnené rozhodnou odvetou rumunskej armády, ktorej sa anarchistické a komunistické idey nedotkli. Rumunská armáda v roku 1919 dokázala svoju schopnosť odraziť hrozbu šírenia maďarského bolševizmu, ako aj rusko-ukrajinský bolševizmus. Taktiež poľská armáda vo vojnovom konflikte s Červenou armádou od apríla do októbra 1920 úspešne ukončila boj o západnú Ukrajinu. Následne horthyovské Maďarsko stavilo do hry o „bolševické nebezpečenstvo“ nádej, že zo strany Francúzska získa možnosť revidovania trianonskej zmluvy na úkor susedných štátov.¹⁸

Krátko po skončení dobrodružstva karpatskej obrany voči prenikaniu ruského bolševizmu sa vláda v Budapešti uchýlila k novému politickému manévrovaniu, k narušovaniu stability v strednej a juhovýchodnej Európe. Išlo o akciu maďarskej a rakúskej vlády, posilnenú podporou monarchistických kruhov týchto krajín, dosadiť na maďarský trón bývalého kráľa Karola IV. z rodu Habsburgovcov, ktorého monarchisti považovali za legitímneho držiteľa svätostefanskej koruny. Reštauráciu vlády v Bukurešti, Prahe a Belehrade považovali za prvý krok k obnoveniu dualistickej monarchie a zároveň za manéver smerujúci k popretiu obsahu mierových zmlúv. Preto žiadali čo najrýchlejšie vypovedanie exkráľa Karola z Maďarska. Rumunská vláda dala svojmu diplomatickému reprezentantovi v Budapešti pokyny, aby v tejto veci postupoval v súlade s reprezentantmi Juhoslávie a Československa, lebo v opačnom prípade by jeho prítomnosť znamenala vojnu. Na žiadosť československej a rumunskej vlády, ako aj vlády Srbsko-chorvátsko-slovinského kráľovstva Konferencia vyslancov – výkonný orgán Parížskej mierovej konferencie – prijala 19. apríla 1921 uznesenie o odchode Karola z Maďarska. Maďarská vláda nemala inú alternatívu, iba sa podriaďiť uzneseniu Konferencie vyslancov a Karola z krajiny vypovedať.¹⁹

Iným rušivým momentom, ktorý znepokojoval vlády v Bukurešti, Prahe a Belehrade, bolo z maďarskej strany sústavné odmietanie rešpektovania vojenských klauzúl trianonskej mierovej zmluvy, ktorá o. i. ukladala Maďarsku zníženie početného stavu armády na 35 000 mužov (odvedených na základe dobrovoľnosti) a zrušenie vojenského letectva a ťažkého delostrelectva. Napríklad z hlásenia generálneho štábu rumunskej armády, datovaného 24. októbra 1921, vyplýva, že počnúc 1. októbrom „Maďarsko začalo čiastočnú mobilizáciu všetkých ročníkov do veku 38 rokov, výberom len dôverných ľudí. Títo ľudia majú byť 20. októbra pri svojich útvarych.“ Podľa vojenského pridelenca Rumunsku v Budapešti, tento stav dosahoval až 140 000 ľudí. Ak sa k tomuto početnému stavu pripočítali aj osoby narodené v rokoch 1898 – 1900, čiže ročníky 1920, 1921, 1922 (135 000 ľudí), ďalej príslušníci domobrany (20 000), žandári a pohraničné útvary (55 000), celkový stav maďarských ozbrojených síl dosahoval 350 000 ľudí,

¹⁷Vezi MOISUC, V., c. d., s. 98 – 101.

¹⁸Podľa francúzskeho premiéra Milleranda maďarská vláda mala „tajnú túžbu využiť súčasnú situáciu na obchádzanie mierovej dohody, ktorú sme podpísali. Neprepožičiame sa na takýto pokus. Preto usudzujem, že návrh treba odmietnuť.“

¹⁹Vezi Dr. VANCU. M.: Mica Întelegere și politica externă a Iugoslaviei 1920 – 1938. Momente și semnificații. (Malá dohoda a zahraničná politika Juhoslávie v r. 1920 – 1938. Momenty a význam.) Politické nakladateľstvo, Bukurešť 1979, s. 26 – 27.

čo bola „polovica stavu, ktorý mohlo Maďarsko zmobilizovať“.²⁰ V tomto hlásení sa ešte uvádza, že Maďarsko prejavuje voči susedným štátom agresívne snahy a sleduje dosadenie exkráľa Karola na trón. V dosiahnutí tohto cieľa sa maďarská vláda spoliehala na pomoc Nemecka. „Sme presvedčení,“ uvádza sa ďalej v hlásení, „že Maďarsko a Nemecko úzko spolupracujú... Bezpochyby, všetky prípravy urobené v Maďarsku v ostatnom čase, ako i odsunutie splnenia vojenských klauzúl trianonskej zmluvy sledovali uskutočnenie tohto plánu.“²¹ V Bukurešti, Praha a Belehrade vzniklo presvedčenie, že Maďarsko sa snažilo využiť prvú príležitosť na znovupripojenie aspoň časti území stratených po vojne. Cieľom budapešťianskych vlád bolo obnovenie armády a príprava na vojnu. V záujme dosiahnutia týchto cieľov sa Maďarsko snažilo získať na svoju stranu čím viac štátov, predovšetkým však tie, ktoré sledovali osobné ciele (Nemecko, Rusko, Bulharsko). Zároveň sa usilovalo zamedziť stabilizovaniu nových susedných nezávislých a zjednotených štátov. „Maďarsko,“ hodnotil rumunský generálny štáb, „môže očakávať zo strany Bulharska, Nemecka a Sovietskeho Ruska tak morálnu, ako i materiálnu podporu.“²² Rumunská vláda mala k dispozícii údaje i konkrétne dôkazy z ktorých vyplývalo, že maďarské vládnuce kruhy plánovali revizionistické akcie. Vodca maďarského štátu Miklós Horthy považoval Rumunsko za potenciálneho nepriateľa, proti ktorému treba nasmerovať hlavný útok. „Nepriateľom číslo jeden,“ upresnil Horthy, „je Rumunsko, lebo najväčšie územné požiadavky sú namierené proti nemu, a preto, že je najsilnejším z okolitých štátov. Preto hlavným cieľom našej zahraničnej politiky je riešenie sporných otázok s Rumunskom vojenskou cestou.“²³ V Maďarsku prebiehala prudká protirumunská kampaň. Plukovník Toma Dumitrescu v hlásení roku 1920 zaznamenal, že v Budapešti sú na stenách budov nalepené veľké plagáty, ktorými sú Maďari vyzývaní do zbrane „za oslobodenie Transylvánie“.²⁴ Generálny štáb rumunskej armády 10. januára 1923 upozorňoval, že v priebehu roka 1922 maďarské vládnuce kruhy pracovali „predovšetkým tajne, pripravujúc svoje sily a zálohy, aby boli bojaschopné ako silná, disciplinovaná, vycvičená, dobre vedená a v národnom duchu oduševnená armáda. Všetko podriadené očakávaniu vhodnej príležitosti, ktorá by umožnila dožadovania sa stratených území. V zahraničnej politike,“ pokračuje správa GŠ, „Maďarsko naliehavo hľadá priblíženie sa k Taliansku... Oficiálne vzťahy s Ruskom sú neznáme, ale podľa niektorých informácií už pred rokom maďarská vojenská delegácia tajne navštívila Moskvu. Agresívne zámery voči nám a domáhanie sa Sedmohradska, s čím Maďari počítajú, nás presvedčujú, že ak maďarsko-rusko-bulharské priblíženie formálne nejestvuje, potom v krátkom čase musí vzniknúť, najmä keď máme na zreteli nemecké akcie v Rusku, čo osudne musí siahnuť za sebou aj Maďarsko.“²⁵

Z tohto krátkeho prehľadu geopolitického kontextu v strednej a juhovýchodnej časti Európy vyplýva, že Rumunsko a Československo sa nachádzali v podobnej geopolitickej situácii. Národná bezpečnosť obidvoch krajín bola ohrozená revizionistickou politikou dvoch veľkých štátov v bezprostrednej blízkosti: Rumunsko Sovietskym Ruskom a Československo Nemeckom. Neuznanie zjednotenia Besarábie Sovietskym Ruskom 9. apríla 1918 a zamietavý postoj Moskvy voči rumunským iniciatívam za vytvorenie vzťahov dobrého susedstva (na základe vzájomného uznania existujúceho územného statusu quo), bolo v celom medzivojnovom období hlavným rizikom bezpečnosti rumunského štátu.

Rozhodujúci politickí a vojenský činitelia, aby zamedzili tomuto nebezpečenstvu, podpísali v marci 1921 v Bukurešti Dohodu obranného spojenectva a Vojenskú dohodu medzi Rumun-

²⁰Arhiva Ministerului Apărării Naționale (în continuare Arh. M. Ap. N. – Archív Ministerstva národnej obrany, ďalej len Arch. MNO), fond 948, spis č. 393, list 38 – 39. Raport intitulat, Situația militară și politica din Ungaria la 24 octombrie 1921. (Hlásenie pod názvom Vojenská a politická situácia Maďarska 24. októbra 1921.)

²¹Tamže, list 41.

²²Tamže, list 42.

²³JUHÁSZ, G.: Hungaria Foreign Policy (1919 – 1945)., Budapest, 1979, s. 42.

²⁴Arh. M. Ap. N. (Arch. MNO), fond 948, zvitok P. II 1. 2648, c. 238.

²⁵Tamže, spis č. 402, list 241 – 243.

ským kráľovstvom a Poľskou republikou, ktoré boli ratifikované 25. júla 1922 a obnovené roku 1926 a 1931.²⁶ Napriek fluktuácii, ktorá jestvovala vo vývoji rumunsko-poľských vzťahov, politické a vojenské spojenectvo týchto krajín, rovnakou mierou ohrozených sovietskym revizionizmom, bolo hlavnou zárukou bezpečnosti ich východných hraníc.

Bezpečnosť rumunského štátu súčasne ohrozovala aj revizionistická politika Nemecka. Toto nebezpečenstvo však bolo bezprostredné len v podmienkach podpory Nemecka v revizionistickej činnosti susedných štátov (Ruska, Maďarska, Bulharska) voči Rumunsku. V tom istom čase Nemecko, pripravujúce sa na vojnu, usilovalo sa zmocniť niektorých rumunských strategických surovín ako ropa a poľnohospodárske výrobky, ktoré boli dôležité pre vojnovú mašineriu. Aj revizionistická politika Maďarska a Bulharska bola priamym ohrozením územnej celistvosti rumunského štátu. Tieto dva štáty sa však mohli stať reálnou hrozbou bezpečnosti Rumunska len v situácii, keby Rumunsko bolo vo vojnovom stave so ZSSR.

Na základe analýzy geopolitickej situácie a reálneho vyhodnotenia vojnovnej sily susedných revizionistických štátov, predpokladaných nepriateľov, ako aj vojnového potenciálu Veľkého Rumunska, generálny štáb rumunskej armády vypracoval operačné plány národnej obrany. Vychádzali z presvedčenia, že vlastnými silami možno odraziť útok zo západu alebo z juhu, a to v podmienkach, keď dobyvateľ nie je vojensky podporovaný žiadnou veľmocou. Súčinný maďarsko-bulharský útok by pre Rumunsko vytvoril zložitú strategickú situáciu, pretože by sa muselo brániť na dvoch frontoch. Myšlienka odrazenia útoku Ruska vlastnými silami nebola pritom braná do úvahy. Z tohto dôvodu obranná vojna, ktorú by Rumunsko viedlo v medzivojnovom období, bola neustále chápaná ako koaličná vojna spolu so susednými štátmi (s Československom, Juhosláviou, Tureckom, Poľskom a Gréckom) a západnými veľmocami (Anglickom a Francúzskom), vedená proti revizionistickým štátom, ktoré by útočili na jeho územnú celistvosť a národnú zvrchovanosť.²⁷

Československo, ktoré susedilo s tromi revizionistickými štátmi – s Nemeckom, Maďarskom, Rakúskom, ašpirujúcimi na jeho územie, a majúc v Poľsku suseda, s ktorým malo spor o Tešínsko, sa nachádzalo v podobnej geopolitickej situácii ako Rumunsko. Vláda a vojenská stratégia v Prahe sa pokúsili eliminovať hlavné nebezpečenstvo, ktoré prichádzalo zo stany Nemecka a ohrozovalo bezpečnosť a územnú celistvosť krajiny²⁸ uzavretím spojenectva s Francúzskom a ZSSR. Podľa našej mienky to bolo spojenectvo, od ktorého nebolo možné očakávať zvláštne výsledky, keďže Francúzsko nebolo schopné zaručiť si vlastnú bezpečnosť (pozri porýnsku krízu v marci 1936) a ZSSR úzko spolupracoval s Nemeckom a po roku 1933 viedol duplicitnú politiku. Maďarsko predstavovalo pre Československo druhoradé nebezpečenstvo, ktoré však, ako i v prípade Rumunska, sa mohlo stať hrozivé v prípade konfliktu s Nemeckom. Čiže po uzavretí parížskej mierovej zmluvy Rumunsko, Československo a ďalšie menšie a stredné štáty strednej a juhovýchodnej Európy si boli vedomé svojich požiadaviek na bezpečnosť. Zaručenie bezpečnosti Spoločnosťou národov sa im zdalo nedostatočné, lebo ich územná celistvosť bola ohrozená revanšistickou a revizionistickou politikou Nemecka, Maďarska, Talianska a Bulharska, ako i evidentnou rozpínavosťou Sovietskeho Ruska. Rumunsko a Československo, vedomé si tejto situácie, so súhlasom ďalších antirevizionistických

²⁶Arh. M. Ap. N. (Arch. MNO), fond c.11 Polonia, spis č. 47 a fond c.100, spis č. 120: Relatii româno-polone. (Rumunsko-poľské vzťahy.)

²⁷Vezi colonel dr. SAU, Al. Gh.: Modelul războiului de apărare preconizat în politica militară românească interbelică, în Armata și societatea românească. (Navrhovaný model obrannej vojny v rumunskej vojenskej politike medzivojnového obdobia v armáde a rumunskej spoločnosti.) Vojenské nakladateľstvo 1980, s. 120 – 138.

²⁸V Prahe bolo neustále cítiť nemecké nebezpečenstvo. Dĺžka hraníc s Nemeckom a počet občanov hovoriacich nemeckým jazykom v Československom štáte boli prvkami, ktoré nedovolili podceňiť toto nebezpečenstvo. Dňa 14. mája 1924 T. G. Masaryk, prívrženeц „humánneho nacionalizmu“, v rozhovore poskytnutom rímskemu denníku Tribuna upozornil na nemecké nebezpečenstvo: „Porazené Nemecko je predsa mimoriadny štát, ktorý jedného dňa neodvratne zopakuje pochod na východ a heslo Berlín – Bagdad je odložený, ale nie opustený program.“ (E. Campus, I. G. Duca, in (v) *Diplomații ilustrii* č. V, Bukurešť, 1986, s. 405.)

štátov hľadali vlastné možnosti obrany. Súčasne však rešpektovali a rozhodne bránili ženevské fórum – organizáciu, ktorá po krátkom čase od svojho vzniku, po prvých konfrontáciách s odporcami mieru, preukázala neschopnosť riešiť vzniknuté politické krízy a zaručiť bezpečnosť členských štátov.

Toto bol rámec, v ktorom Rumunsko a Československo vypracovali projekty bezpečnosti v strednej a juhovýchodnej Európe. Projekt, ktorý vypracoval Take Ionescu, predpokladal päťkoalíciu (Rumunsko, Poľsko, Československo, Srbsko-chorvátsko-slovinské kráľovstvo a Grécko). Benešov projekt predpokladal trojkoalíciu (Rumunsko, Československo a Srbsko-chorvátsko-slovinské kráľovstvo) a mohol sa v konečnom dôsledku realizovať vznikom Malej dohody.

Totožnosť záujmov Rumunska a Československa na medzinárodnej politickej a vojenskej aréne, v bezprostrednej nadväznosti na spoločný tlak, ktorý viedol k vzniku tohto regionálneho spojenectva, umožnili medzi týmito štátmi úzku spoluprácu v období rokovaní, ako aj v nasledujúcich rokoch. Konzervovanie politického a teritoriálneho statusu quo, ku ktorému sa postupne pridala aj jednotná koncepcia primeraných prostriedkov a metód, umožnilo týmto štátom zachovať si na dvadsať rokov štátnu celistvosť a uskutočňovať program reforiem. To napokon aj viedlo k modernizácii ekonomických štruktúr a štátnej správy týchto krajín.

Po nadviazaní diplomatických vzťahov²⁹ obidva štáty neustále bránili spoločnými silami mier, v duchu princípov, ktoré boli základom Spoločnosti národov. Znemožňovali tak revizionistickú politiku štátov v regióne a defenzívnymi prostriedkami bránili svoju národnú zvrchovanosť. Tohoto cieľu malo slúžiť utváranie spojenectiev a regionálnych organizácií.

Minister zahraničných vecí Československa Edvard Beneš navštívil 19. augusta 1920 Rumunsko.³⁰ Cieľom jeho návštevy bolo pomknúť vládu v Bukurešti, aby sa prihlásila k spojenectvu s Československom a Srbsko-chorvátsko-slovinským kráľovstvom zo 14. augusta 1920, v zmysle defenzívnej obrany národných území, rešpektujúc pri tom stanovy Spoločnosti národov.³¹

Pokus Karola Habsburga v marci 1921 vyhlásiť sa za kráľa Maďarska, považovaný v Bukurešti, Prahe a Belehrade za prvý krok k obnoveniu dualistickej monarchie, urýchlil rokovanie medzi Rumunskom a Československom. Po kríze vyvolanou týmto pokusom Edvard Beneš navrhol Bukurešti a Belehradu vypracovanie spoločných sankcií, ktoré by sa uplatnili pri opakovanom pokuse. Vychádzajúc v ústrety tomuto návrhu, rumunský minister zahraničných vecí Take Ionescu vyhlásil, že za daných okolností je pripravený podpísať ihneď spojeneckú dohodu na zachovanie statusu quo trianonskej mierovej zmluvy.³² Dňa 2. apríla 1921 československý vyslanec v Bukurešti Ferdinand Veverka a Take Ionescu podpísali Dohodu medzi Rumunskom a Československou republikou o defenzívnej obrane. V prvom článku tejto dohody sa Rumunsko a Československo zaviazali, že „v prípade útoku vyprovokovanom Maďarskom proti jednej zo zmluvných strán sa druhá zmluvná strana zaväzuje spolupracovať na obrane ohrozeného mieru podľa ustanovenia článku 2 tejto dohody“. Článok 2 dohody rozvádza vojenské opatrenia, ktoré sa realizujú len v prípade útoku vypro-

²⁹Take Ionescu, minister zahraničných vecí Rumunska, žiadal 7. augusta 1920 agreement pre Constantina Hiotta, ktorý bol prvým rumunským veľvyslancom v Prahe. Dňa 15. septembra toho istého roku Hiott odovzdal T. G. Masarykovi poverovacie listiny. V tom istom čase, bol v Bukurešti vydaný tlačou Kráľovský dekrét o nadviazaní diplomatických vzťahov medzi Československom a Rumunským kráľovstvom. Prvým vyslancom Československa v Bukurešti sa stal Dr. Ferdinand Veverka (Pozri TEJCHMAN, M.: Počátky diplomatických vzťahů československo-rumunských, Slovanský přehled 1971, 273).

³⁰Vezi CAMPUS, E.: Praga, in Reprezentantele diplomatie ale României. (Praha, In: Diplomatické zastupitelství Rumunska) zv. II, 1911 – 1939. Politické nakladatelství, Bukurešť 1971, s. 181 – 200.

³¹Medzi Československom a Srbsko-chorvátsko-slovinským kráľovstvom sa 14. augusta 1920 uzavrela spojenecká zmluva, ktorá bola prvým aktom budovania Malej dohody.

³²Arh. M. Ap. N. Arch. MNO fond c. 10, spis 29. (Telegram zo 4. apríla 1921 odoslaný do Prahy, ktorý podpísal Take Ionecu.)

vokovanom Maďarskom. Články 3 a 4 oficiálne potvrdzovali ustanovené priateľské vzťahy medzi týmito krajinami a okrem vzájomných konzultácií uvádzali povinnosť neuzavrieť spojenectvo s treťou mocou bez predbežného oboznámenia druhej strane.³³ Nicolae Iorga, komentujúc rumunsko-československé politické spojenectvo, zdôraznil, že toto spojenectvo „nevzniklo na oživenie monštruózneho rakúsko-uhorského konglomerátu, ale na skutočné riešenie spoločných potrieb nástupníckych štátov“.³⁴ Krátko po podpísaní spojeneckej dohody, vlády v Bukurešti a Prahe spoločne vyhlásili, že vzhľadom na určenie hranice medzi Rumunskom a Československom nadišla chvíľa presadiť do platnosti zmluvu zo Sèvres (10. august 1920). Na základe protokolu, ktorý bol podpísaný v Prahe vo februári 1922 o úprave spoločnej hranice, Československo odstúpilo Rumunsku osem obcí s celkovou rozlohou 175 km² a 10 800 obyvateľmi, z ktorých 7 093 bolo Rumunov. Rumunsko zase odstúpilo Československu tri obce s rozlohou 60 km² a 3 112 obyvateľmi, z ktorých 6 bolo rumunskej národnosti.³⁵ Prerokovanie tohto protokolu potvrdilo rozhodnosť vlád týchto štátov položiť základy trvalého priateľstva a odštartovania vzájomne výhodnej multilaterálnej spolupráce.

Ďňa 7. júna 1921 rumunský minister zahraničných vecí Take Ionescu a minister zahraničných vecí Srbsko-chorvátsko-slovinského kráľovstva Nikola Pasić podpísali v Belehrade Dohodu medzi Rumunským kráľovstvom a Srbsko-chorvátsko-slovinským kráľovstvom o defenzívnom spojenectve. Obsah tejto dohody bol takmer totožný s rumunsko-československou dohodou. Navyše sa tieto dva štáty zaväzovali na spoločnú obranu podľa ustanovenia zmluvy z Neuilly.³⁶

Spojenecké dohody – československo-juhoslovanská, rumunsko-československá a rumunsko-juhoslovanská – potvrdili na medzinárodnej politickej scéne vznik Malej dohody – politickej organizácie, ktorá si navrhla obranu povojnového politického a teritoriálneho statusu quo na základe zmlúv podpísaných v Trianone a Neuilly. Vojenský pridelenec USA v Bukurešti, ktorý sledoval priebeh rokovaní o založení aliancie troch krajín, informoval Washington, že: „Zmyslom Malej dohody je strach z agresie zo strany Maďarska.“ Noviny New York Times z 29. augusta 1920 spresnili politické ciele tejto organizácie: neutralita v rusko-poľskom konflikte, spoločná obrana pred nebezpečenstvom zo strany Maďarska a boj proti Podunajskej konfederácii, ktorá by v tomto regióne zabezpečila hegemoniu jednej západnej veľmoci.³⁷

Pre antirevizionistický charakter zahraničnej politiky troch štátov, ktoré tvorili Malú dohodu, sa táto regionálna vojenskopolitická organizácia prirodzene dostala do protikladu s politikou Nemecka, ZSSR a Talianska, ktoré bojovali proti statusu quo, vytvorené mierovými zmluvami. „Každá akcia Nemecka za revíziu versailskej zmluvy,“ zaznamenal doktor Rolf Pusch, pridelenec nemeckej legácie v Bukurešti, „mohla vyprovokovať podobnú akciu zo strany Maďarska. Každý úspech, ktorý by Nemecko zaznamenalo v boji proti tejto zmluve by ešte viac povzbudil Maďarsko v jeho revizionistickej politike.“³⁸

Malá dohoda – prvé povojnové defenzívne spojenectvo troch štátov s územnou rozlohou 678 815 km² so 48 miliónmi obyvateľov³⁹ – bola svojimi cieľmi a charakterom takmer dve desaťročia stabilizačným prvkom obrany mieru a bezpečnosti v strednej a juhovýchodnej Eu-

³³Arhiva Națională Istorică Centrală. (Ústredný národný historický archív, ďalej len UNH Arch.), fond Kráľovský dom, spis č. 109, / 1929, list 74 – 77.

³⁴Adevărul 21. februára 1925.

³⁵CAMPUS, E.: Din politica externă a României 1913 – 1947. (Zo zahraničnej politiky Rumunska 1913 – 1947), Politické nakladateľstvo, Bukurešť 1980, s. 233.

³⁶Tamže, s. 67 – 70.

³⁷Vezi ZAHARIA, G. – BOTORAN, C.: Politică de apărare națională a României în contextul european interbelic. (Národná obrana politika Rumunska v medzivojnových súvislostiach.) Vojenské nakladateľstvo, Bukurešť 1981, s. 48.

³⁸Dr. PUSCH, R.: Ziele and Ergebnisse der Kleinen Iarischen Prüfung. (Rukopis v knižnici Rumunskej akadémie, Historický archív), fond XVI, spis č. 2526, list 18.

³⁹VANHU, M.: c. d., s. 24.

rópe. Ustanovená na základe a v duchu Spoločnosti národov, Malá dohoda si zachovala na medzinárodnej scéne, po celý čas existencie, nezávislosť v konaní. Štáty, ktoré Malú dohodu tvorili, bránili svoje záujmy, aj keď boli niekedy v rozpore so záujmami Veľkej Británie a Francúzska, s ktorých pomocou predsa len počítali. Britský historik M. F. Deakin napríklad poznamenal, že Veľká Británia nebola v podstate naklonená regionálnym paktom a konvenciam a venovala minimálnu pozornosť Malej dohode, ako aj neskoršej Balkánskej dohode.⁴⁰ Napriek tomu Francúzsko vyvíjalo v hlavných mestách strednej a juhovýchodnej Európy aktívnu diplomatickú činnosť a postupne vytvorilo v tejto oblasti proti revizionistickým mocnostiam (predovšetkým Nemecku) základy pevného systému spojenectiev.⁴¹

Obava pred obnovením vojenského potenciálu Maďarska a príprava tejto krajiny na revanš podnietili vlády v Bukurešti, Prahe a Belehrade do vytvorenia spolupráce, zapísanej v dohodách a zodpovedajúcich plánoch, základoch spoločnej obrany. Po uzavretí politického spojenectva členské štáty Malej dohody podpísali aj vojenské bilaterálne dohody. Dňa 2. júla 1921 boli podpísané Vojenská dohoda medzi Rumunskom a Československom, 1. augusta 1921 Vojenská dohoda medzi Československom a Južosláviou a 23. januára 1922 dohoda medzi Rumunskom a Južosláviou.

Vojenská dohoda medzi Rumunskom a Československom, ktorú podpísali náčelníci generálnych štábov armád obidvoch krajín, generál Constantin Cristescu za Rumunsko a francúzsky generál Eugène D. Mittelhausser za Československo, v čl. A určovala početný stav, ktorý mal byť v prípade napadnutia jednej strany Maďarskom zmobilizovaný do 48 hodín. Za predpokladu, že maďarská armáda sa pohne na Rumunsko, Československo malo zmobilizovať 5 divízií pechoty, 2 brigády jazdectva, 6 perutí letectva, navyše zálohu delostrelectva utvorenú z 18 batérií, čiže spolu: 60 práporov pechoty, 63 batérií delostrelectva, 16 švadrón jazdectva a 60 lietadiel.⁴² Minimálny počet vojsk, ktorý mal byť zmobilizovaný v Rumunsku za predpokladu vojenskej intervencie Maďarska proti Československu, bol určený na: 6 divízií pechoty, 2 brigády jazdectva a 3 perute letectva, čiže spolu 72 práporov pechoty, 90 batérií delostrelectva, 16 eskadrón jazdectva a 30 lietadiel. Spojenie medzi týmito armádami mal zabezpečiť spoločný československo-rumunský oddiel v Čope pod velením československého dôstojníka. Ostatné články dohody sa vzťahovali na konkrétnu kooperáciu vojenských útvarov počas bojovej činnosti, ako i na vzájomnú pomoc, ku ktorej sa zaviazali v prípade, že jedna strana alebo obidve naraz budú angažované vo vojne s inými mocnosťami a Maďarsko zneužije situáciu a súčasne napadne jednu alebo obidve strany. Vojenská dohoda medzi Rumunskom a Srbsko-chorvátsko-slovinským kráľovstvom v čl. 1 určovala počet síl, ktoré mali byť zmobilizované každou stranou za predpokladu, že jednu z týchto krajín napadne maďarská armáda.⁴³

Štáty Malej dohody podpísali 14. septembra 1923 v Prahe Vojenskú konvenciu Malej dohody s cieľom dobrej koordinácie a vojenskej spolupráce, ktorou sa rušili bilaterálne dohody, ale zároveň prebrali niektoré pozmenené ustanovenia predchádzajúcich dohôd. Za predpokladu, že jedna strana bude napadnutá alebo ohrozená Maďarskom, sa signatári zaväzovali zmobilizovať: Rumunsko – 6 divízií, každá so 4 plukmi pechoty, 1 divíziou jazdectva, 1 divíziou delostrelectva a 3 perutiami letectva (72 práporov, 16 švadrón, neberúc do úvahy tie, ktoré patrili divíziám, 90 batérií a 30 lietadiel). Československo – 6 divízií pechoty (štyri so 4 plukmi a dve s 3 plukmi), 2 brigády jazdectva, 1 divíziu delostrelectva a 8 perutí letectva (66 práporov,

⁴⁰DEAKIN, M. F.: Les relations franco-britaniques de 1935 r 1939. Paris 1975, s. 63.

⁴¹Osou tejto politiky bola vojenská zmluva uzavretá s Poľskom (19. februára 1921), spojenecká zmluva s Československom (25. januára 1924), doplnená zmlouvou o vzájomných zárukách z októbra 1925, ako aj zmluvy s Rumunskom a Južosláviou z júla 1926, respektíve z novembra 1927.

⁴²Arh. M. Ap. N. (Arch. MNO), fond 948, spis č. 24, list 482 – 499. Convenția militară cu Ceho-Slovenia. (Vojenská dohoda s Československom.)

⁴³Tamže, f.-list 502 – 505.

90 batérií, 16 eskadríl a 80 lietadiel a Srbsko-chorvátsko-slovinské kráľovstvo – 6 divízií pechoty (každý s 3 plukmi), 1 divíziu jazdectva, 1 divíziu delostrelectva a 3 perute letectva (72 praporov, 90 batérií, 16 eskadrón a 30 lietadiel).⁴⁴

Súčinnosť generálnych štábov rumunskej a československej armády vo vypracúvaní operačných plánov a obrannej stratégie pre prípad agresie zo strany Maďarska sa vyvíjala vo veľmi dobrých podmienkach. Pri príležitosti odchodu generála Mittelhaussera z funkcie náčelníka hlavného štábu československej armády a zároveň z postu šéfa francúzskej vojenskej misie v Československu, náčelník generálneho štábu rumunskej armády, zborový generál Constantin Cristescu mu zaslal telegram, v ktorom sa hovorilo: „Oficiálne vzťahy medzi generálnymi štábmi československej a rumunskej armády boli vždy dobré vďaka Vašej ochote a distingvovanej osobnosti. Ony sú pevnou zárukou budúcej spolupráce a organizovania obrany našich krajín.“⁴⁵

V štúdií pod názvom *Kooperácie III. armády so spojeneckými srbsko-chorvátsko-slovinskými a československými silami*, vypracovanej roku 1927 rumunským GŠ (Hypotéza „Horia“), sa analyzuje pôsobnosť troch spojeneckých armád, v prípade napadnutia jedného z týchto troch štátov Maďarskom. Z informácií, ktoré mal k dispozícii rumunský generálny štáb o Maďarsku, vyplýva, že tento štát mohol v tom čase zmobilizovať 23 divízií pechoty a 2 divízie jazdectva. Spojenci mali podľa dohody kooperovať, každý približne s 8 divíziami pechoty, navyše s 1 divíziou jazdectva a zodpovedajúcim letectvom. Celkovo približne s 24 divíziami pechoty, 3 divíziami jazdectva a 140 lietadlami. Z toho vyplýva, že pomer síl na jednej aj na druhej strane bol v podstate rovnaký. Maďarsko však v centrálnej pozícii voči spojencom, s rozsiahlou sieťou železničných tratí mohlo rýchlejšie uskutočniť povolanie do zbrane ako spojenci a začať predbežné vojenské akcie s presným cieľom a momentom prekvapenia proti armáde každého z troch spojencov: proti rumunskej armáde s cieľom zmocniť sa svahov Západných Karpát, proti československej armáde s cieľom dosiahnutia hranice s Poľskom a oddelenia rumunských vojsk od československých, proti srbsko-chorvátsko-slovinskej armáde s cieľom dostať sa k Dunaju, prípadne po Sávu. Na znemožnenie maďarských predbežných akcií generálne štáby troch spojeneckých armád považovali za potrebné uskutočniť „rýchlu a razantnú akciu, ktorá by nedovolila nepriateľovi operovať vo vnútornom priestore“.⁴⁶ Ak by hlavná operácia Maďarska bola namierená proti Rumunsku, Maďarsko sa predbežne muselo poistiť pred československými a srbsko-chorvátsko-slovinskými vojenskými silami. Najnebezpečnejšia pre Maďarsko bola československá armáda, lebo jej jednotky boli dislokované len 50 až 60 km od Budapešti. Z tohto dôvodu sa predpokladalo, že proti nej bude podniknutá predbežná operácia na zatlačenie čs. vojenských síl na sever. Ak by sa táto operácia neuskutočnila, bolo potrebné zabezpečiť severnú hranicu Maďarska skoncentrovaním približne 4 – 5 divízií. Maďarské vojenské kruhy ďalej predpokladali, že pred postupom srbsko-chorvátsko-slovinskej armády z juhu postačí vyčleniť 3 divízie, pretože táto armáda sa nachádzala ďaleko od hlavných síl Maďarska, ktoré by boli sústredené do bojovej činnosti proti Rumunsku.

Na uskutočnenie hlavného vojenského útoku proti Rumunsku maďarské vedenie počítalo so sústredením približne 15 – 16 divízií v priestore Debrecín – Nyiregyháza, odkiaľ mali ďalej postupovať do oblasti medzi riekami Crișul Repede a Someș smerom na Kluž a Dež (Dej) – teda do oblasti s kompaktným maďarským obyvateľstvom. V prípade, že by Rumunsko bolo vo vojnovom stave s Ruskom, Maďari by si mohli podať ruky s Rusmi cez severnú Tran-

⁴⁴Do roku 1934 Československo malo organizovanú vojenskú silu v celkovom stave 12 divízií pechoty, 2 horské brigády, 4 brigády jazdectva a 700 bojových lietadiel; celkový stav ozbrojených síl Juhoslávie dosahoval roku 1932 16 divízií pechoty, 2 divízie jazdectva, 2 brigády horských strelcov a 600 bojových lietadiel; početný stav rumunskej armády pozostával roku 1931 z 28 divízií pechoty, 4 divízií jazdectva a 280 bojových lietadiel. Čo sa týka námorných síl, ktorými disponovali len Rumunsko a Juhoslávia, tieto boli slabé a neboli započítane do stavu. (Pozri KISZLING, R.: Die militärischen Vereinbarungen der Kleinen Entente 1929 – 1937, München 1959, s. 8 – 9.)

⁴⁵EMAT – Vincennes, EMA, zv. IV (1929 – 1937). Telegram podpísaný generálom Cristescuum 3. januára 1926.

⁴⁶Arh. M. Ap. N. Arch. MNO fond 948, spis 409, list 2.

sylvániu. Na znemožnenie maďarskej invázie III. rumunská armáda mala za úlohu spomaliť napredovanie nepriateľa kladením odporu na silných pozíciách, prípadne ustúpiť, aby poskytla spojencom čas prejsť do ofenzívy. Po uskutočnení spojeneckej ofenzívy z juhu a severu a po vytvorení vhodných podmienok mala postupne aj táto armáda prejsť do rozhodujúcej protiofenzívy. Ustupujúci manéver III. rumunskej armády však nemal v žiadnom prípade presiahnuť čiaru Západných Karpát – vrcholy horstiev Meseş – Bihor – Almaş – Căpruța – Făget.⁴⁷

Československé jednotky mali odraziť nepriateľské sily v priamom styku a napredovať Košickou kotlinou smerom na Nyiregyházu, aby sa takto zapojili do hlavnej akcie spolu s rumunskou armádou. Hlavné sily československej armády mali postupovať na Budapešť s cieľom prerušiť hlavné komunikačné spoje maďarského vojska vnútri krajiny. Zároveň srbsko-chorvátsko-slovinská armáda mala postupovať smerom na mesto Oradea a cieľom napadnúť hlavné sily maďarského vojska z juhu, angažované v boji s rumunskými útvarmi. Napredovanie hlavných srbsko-chorvátsko-slovinských síl malo uľahčiť jedno vedľajšie zoskupenie vo Veľkej Kikinde a vedľajšie rumunské zoskupenie v údolí Maruše. Za predpokladu, že by sa hlavný maďarský útok uskutočnil v údolí Maruše (málo pravdepodobná hypotéza), III. rumunská armáda mala skoncentrovať svoje sily do tejto „brány“ a československé a srbsko-chorvátsko-slovinské vojenské jednotky mali postupovať, ako aj v prípade útoku na bránu Someša.

Treba zdôrazniť, že rumunský GŠ mal záujem rozhodne odporovať maďarskému protivníkovi v súčinnosti so spojencami Malej dohody, nezabúdajúc pritom aj na potrebu obrany rumunskej východnej hranice. V operatívnej direktíve (rozkaze vypracovanom roku 1923) nariadenej III. armáde, ktorá sa zaoberala plánom obrany na západnej hranici, sa uvádza, že „Rumunsko sa musí vyhnúť použitiu hlavných síl na západnom fronte, aby ich malo disponibilné a mohlo čeliť útoku z východu“. Podľa tejto direktívy rumunský generálny štáb hodnotil, že rumunské sily vyčlenené na západnom fronte v spojení s postupom československej a srbsko-chorvátsko-slovinskej spojeneckej armády na bokoch sú postačujúce aj za predpokladu hlavného maďarského útoku na západnej hranici.⁴⁸ Rumunská III. armáda musela čeliť všetkým nástrahám maďarského útoku vlastnými silami, aby neoslabila obranu hranice so Sovietskym Ruskom.

Ak by hlavný útok Maďarska bol namierený proti Československu – predpoklad, v ktorom by sa maďarská armáda nachádzala vo výhodnejšej strategickej situácii, rumunská a srbsko-chorvátsko-slovinská armáda, i keď relatívne dosť vzdialené od československej armády, mali poraziť sekundárne nepriateľské útvary, ktoré sa nachádzali pred nimi, spojiť svoje sily a spoločne napredovať proti hlavnému maďarskému zoskupeniu, nachádzajúcemu sa pred československou armádou v defenzíve.

Za predpokladu hlavného útoku na Srbsko-chorvátsko-slovinské kráľovstvo, československá armáda mala všeobecne postupovať, ako aj v prípade hlavného maďarského útoku na Rumunsko, pokiaľ by III. rumunská armáda začala ofenzívu v smere hlavného nepriateľského zoskupenia.

V prvom povojnovom desaťročí náčelníci generálnych štábov spojeneckých armád skúmali hypotézu maďarského útoku spolu s Bulharskom proti jednému zo štátov Malej dohody ako možnosť zmarenia pravdepodobného útoku zo strany Bulharska proti Rumunsku alebo Srbsko-chorvátsko-slovinskému kráľovstvu.⁴⁹

Ako ďalšie hypotézy obrany, ktoré sa týkali zmarenia možného útoku zo strany Maďarska a Bulharska, boli brané do úvahy ešte dve možné alternatívy. Prvá sa týkala nebezpečenstva

⁴⁷Do zväzku III armády, ktorej úlohou bola obrana rumunsko-maďarskej hranice, patrili VI. a VII. armádny zbor. Tieto vyššie veliteľstvá celkovo disponovali: 63 prápormi s 1 024 guľometmi, 20 oddielmi so 40 guľometmi, 94 batériami s 394 kanónmi, 4 376 dôstojníkmi a 117 173 vojakmi, 61 593 koňmi a 1 020 voľmi. (Arh. M. Ap. N. – Arch. MNO, fond 948, dosar-spis 404, f.-list 270271.)

⁴⁸Tamže, dosar-spis 402, f.-list 186.

⁴⁹Tamže, dosar-spis 409, f.-list 3 – 9.

zo strany ZSSR pre Rumunsko, analyzovaná na porade Malej dohody v Prahe (11. – 12. júla 1924),⁵⁰ na ktorej sa podľa tvrdenia nemeckého historika Dr. Rolfa Puscha Československo a Srbsko-chorvátsko-slovenské kráľovstvo zaviazali k čiastočnej mobilizácii svojich armád a ich sústreďeniu na maďarskej hranici, aby takto zabránili Maďarsku rozpútať naraz s Rusmi vojenské operácie proti Rumunsku.⁵¹ Druhá alternatíva bola prediskutovaná na konferencii ministrov zahraničných vecí v Jáchymove (13. – 15. mája 1927). Priebeh tejto konferencie bol poznačený obavami spôsobenými maďarsko-talianskou dohodou o priateľstve. Pri tejto príležitosti predstavitelia Malej dohody konštatovali nárast ozbrojeného nebezpečenstva Maďarska za aktívnej pomoci Talianska. Rozhodli, že ani jeden členský štát dohody neuzavrie zmluvu s Maďarskom bez predbežného súhlasu ďalších dvoch štátov (casus foederis). V prípade prípadného útoku Talianska na Juhosláviu sa Rumunsko a Československo zaviazali držať svojimi ozbrojenými silami Maďarsko a Bulharsko „v šachu“.⁵²

V rámci rumunsko-československej vojenskej kooperácie je potrebné pripomenúť ofenzívu československého zbrojného priemyslu do Rumunska s cieľom odstrániť z jeho trhu cudziu konkurenciu, najmä britskú a francúzsku. Český historik Miroslav Tejchman poznamenáva, že „dohody uzavreté koncom 20. rokov závodmi Škoda Plzeň a Zbrojovka Brno boli prvým krokom k projektovanému unifikovaniu výzbroje Malej dohody“.⁵³ Rozvíjali sa aj osobné kontakty medzi oboma armádami. V tomto rámci sa uskutočnili výmeny vojenských delegácií na sledovanie aplikácií alebo manévrov týchto armád. Zároveň sa podnikli študijné exkurzie, napríklad v lete 1930, keď 45 dôstojníkov, profesorov a žiakov československých vojenských škôl navštívilo Rumunsko.

Koncom 20. rokov, v súvislosti so vznikom hospodárskej krízy, ktorá rozvrátila vzťahy medzi štátmi a zvýšila stupeň nebezpečenstva v strednej a juhovýchodnej Európe, bolo nutné Malú dohodu posilniť. Rozhodujúci politickí a vojenský činitelia v Bukurešti boli toho názoru, že dokument zo 14. septembra 1923 (Vojenská konferencia Malej dohody) je riskantný a sú potrebné nové kroky na zabezpečenie potrebných prostriedkov na fungovanie spojenectva. Na vypracovanie operačných projektov sa však prešlo až v roku 1929 – osem projektov do roku 1931, ktoré určovali vojenské povinnosti partnerov v rôznych konfliktných situáciách vyvolaných Maďarskom alebo Bulharskom.⁵⁴

V dňoch 22. a 23. mája 1929 sa uskutočnila v Bukurešti konferencia náčelníkov generálnych štábov týchto troch armád (generál Nicolae Samsonovici za Rumunsko, generál Jan Syrový za Československo, generál Milovanović za Juhosláviu). Na konferencii došli k záveru, že „berúc do úvahy početný a technický rast maďarskej armády v rokoch 1923 – 1929, je potrebné zväčšiť počet síl, ktoré by použila každá spojenecká strana v prípade, že jedna z nich by bola napadnutá“. Minimum týchto síl dosahoval: 112 praporev pechoty, 150 batérií delostrelectva, 32 švadron jazdeckva, 12 perutí a 10 lietadiel, čo tvorilo celkovú silu 36 divízií pechoty, 3 divízie jazdeckva a 360 bojových lietadiel, oveľa väčšiu než bola sila maďarskej armády.⁵⁵ Za týchto okolností účastníci konferencie prišli k záveru, že izolovaný útok zo strany

⁵⁰Následkom neúspešných bilaterálnych rokovaní vo Viedni (27. marec – 2. apríl 1924) a opakovaných útokov boľševických jednotiek cez Dnester, vzťahy medzi Rumunskom a ZSSR boli napäté.

⁵¹Dr. PUSCH, R.: c. d. , s. 8. Autor odôvodňuje svoje tvrdenie na základe hlásenia nemeckej legácie v Prahe z 18. júla 1924.

⁵²Tamže.

⁵³TEJCHMAN, M.: Relatiji ceho-slovaco-române, în anii 20. (Československo-rumunské vzťahy v 20. rokoch.) Referát na druhom zasadnutí zmiešanej rumunsko-československej historickej komisie (24 – 28 máj 1983).

⁵⁴TALPEȘ, I.: Diplomatje și apărare. Coordonate ale oliticii externe românești, 1933 – 1939. (Diplomacia a obrana. Súradnice rumunskej zahraničnej politiky v r. 1933 – 1939.) Vedecké a encyklopedické nakladateľstvo. Bukurešť 1988, s. 38.

⁵⁵Podľa informácií, ktorými disponoval roku 1929 rumunský GŠ, Maďarsko bolo schopné zmobilizovať 21 divízií pechoty a brigády jazdeckva, čo na osiem miliónov obyvateľov predpokladalo jedno z najväčších úsilí Arch. MNO, fond 948, spis 415, list 2. Operatívny memoriál o projekte operácií proti Maďarsku podmienkach Malej dohody, 30. november 1929.

Maďarska proti štátom Malej dohody alebo proti jednému z týchto štátov je málo pravdepodobný. V rámci európskeho konfliktu však bolo dosť pravdepodobné, že Maďarsko by napadlo jedného zo spojencov: spolu s Nemeckom a Rakúskom – Československo, spolu s Talianskom a Bulharskom – Juhosláviu a spolu s Bulharskom a Ruskom – Rumunsko. Tieto hypotézy boli na základe smerovania zahraničnej politiky Maďarska a stykmi s týmito štátmi, najmä s Nemeckom a Talianskom, opodstatnené. Počítalo sa aj s tým, že Maďarsko nezasiahne do konfliktu od začiatku, ale využije postoj strategického vyčkávania, aby si zabezpečilo dostatočný priestor na manévrovanie až do chvíle úspechu jedného zo svojich spojencov proti niektorému zo štátov Malej dohody. V takejto chvíli by prešlo do útoku, čo by bolo pre každého zo troch spojencov veľmi nebezpečné. Aby sa zamedzilo tomuto nebezpečenstvu, v článku IV Vojenskej konvencie Malej dohody, pozmenenej podľa ustanovenia protokolu z 23. mája 1929, uzavretom v Bukurešti, sa uvádza: „Za predpokladu, že jedna z troch zmluvných strán bude angažovaná vo vojne proti jednej alebo viacerým silám, iným než Maďarsko, ale keď Maďarsko využije moment napadnutia jednej alebo druhej z troch zmluvných strán, strana alebo strany, ktoré nebudú angažované vo vojne, sa zaväzujú vydať od požiadania o zásah do 48 hodín rozkaz mobilizácie a najväčším počtom síl napadnúť Maďarsko, aby bolo z konfliktu vyradené.“⁵⁶

Protokol z roku 1929, ktorý podpísali v Bukurešti 9. mája 1932 predstavitelia zainteresovaných štátov (D. I. Ghica a generál Samsonovici za Rumunsko, B. I. Tșolak Antic a generál Milovanović za Juhosláviu, Rudolf Künzl Jizerský a generál J. Syrovy za Československo), sa stal súčasťou Vojenskej dohody medzi kráľovstvami Rumunska a Juhoslávie a Československou republikou. Dňa 17. novembra 1932 náčelníci generálnych štábov troch armád podpísali v Belehrade nový protokol, v ktorom sa uvádzalo, že „po obsadení Maďarska maďarské územie bude uvedené do stavu obrany proti každému možnému zásahu zvonku a rozdelené na tri zóny, pod vojenskou administráciou každého z troch spojeneckých štátov.“⁵⁷

Začiatok 30. rokov bol v Európe, ale aj na iných kontinentoch poznačený zintenzívnením činnosti revanšistických a revizionistických síl. Fašistické a totalitné režimy viacerých krajín sa snažili profitovať zo situácie zapríčinennej ekonomickou krízou v rokoch 1929 – 1933, aby si upevnili pozíciu vnútri štátu a navonok zviditeľnili svoje expanzívne plány a územné požiadavky cestou revízie mierových zmlúv z rokov 1919 – 1920, vrátane použitia zbraní.

Na základe odsúdeniahodnej pasivity západných veľmocí, Nemecko a Taliansko, nasledované Maďarskom a Bulharskom, urýchlili zbrojenie a prípravu na vojnu, systematicky nedodržiavali ustanovenia Versaillskej mierovej zmluvy a iniciovali rozsiahly program revízie hraníc v Európe. Tieto kroky boli sprevádzané nacionalistickou a šovinistickou propagandou, ktorou sledovali odôvodnenie agresívnej politiky tzv. „nezodpovedajúcimi“ hranicami s potrebným priestorom. Tento „životný priestor“ bolo treba hľadať nie v Afrike alebo Ázii, ale tu v strednej a juhovýchodnej Európe.

Rumunsko a Československo boli v takejto medzinárodnej situácii priamo ohrozené. Zemepisnou polohou, priemyselnými zdrojmi a strategickými surovinami sa stali hlavným terčom expanzionistických plánov dvoch revizionistických veľmocí v Európe – Nemecka a ZSSR, ako aj ich spojencov. Po obsadení Československa Nemecko malo za cieľ zabezpečiť pre tretiu ríšu ekonomické a priemyselné zdroje tejto krajiny a vybudovať si tak v strednej Európe dominantnú pozíciu, ktorá by mu umožnila rozšírenie rozpínavosti smerom na východ. Čo sa týka Rumunska, jeho ekonomické zdroje a strategická poloha boli tiež významné pre Moskvu aj Berlín.

Pred týmto nebezpečenstvom vládnuce kruhy Rumunska a Československa, konzekventne vo svojej obrannej politike, národnej nezávislosti a územnej celistvosti, podporili viaceré opatrenia na zväčšenie obranyschopnosti. Realizovali sa prostredníctvom posilnenia vojenského

⁵⁶Tamže, spis 24, list 532 – 537.

⁵⁷Tamže.

priemyslu a zintenzívnením ekonomickej a vojenskej bilaterálnej kooperácie v rámci Malej dohody. Vo februári 1933 Rumunsko, Československo a Juhoslavia podpísali v Ženeve organizačný pakt Malej dohody. Týmto krokom zreorganizovali regionálnu defenzívnu organizáciu a premenili ju, so súhlasom všetkých zainteresovaných, na zjednotený medzinárodný mechanizmus „otvorený prípadne aj pre iné štáty“, na čele so stálou radou utvorenou z ministrov zahraničných vecí členských štátov, ktorá sa mala schádzať najmenej trikrát za rok (so stálym sekretariátom v Ženeve), s ekonomickou radou na zabezpečenie ekonomických vzťahov medzi tromi krajinami a s účinným vyzbrojením národných armád. List zaslaný Spoločnosti národov, ako aj úradné vyhlásenia predstaviteľov týchto krajín vyjadrovali, že založenie Malej dohody malo zamedziť revizionistické snahy. „Cieľom Malej dohody,“ zdôraznil Kamil Krofta v máji 1933 (neskorší čs. minister zahraničných vecí), „je ekonomické priblíženie sa, obrana integrity, jednoty a štátnosti troch krajín. Tento cieľ,“ doplnil, „je najaktuálnejší (z dôvodu) intenzity revizionistickej kampane.“ Podobné dôvody, ktoré viedli k reorganizácii Malej dohody, uvádza aj Nicolae Titulescu: „Organizačná dohoda podpísaná Malou dohodou vo februári 1933 v Ženeve bola replikou na pokus o revíziu vo viacerých smeroch.“⁵⁸

Nemecký historik Rudolf Kiszling správne hodnotil, že reorganizácia Malej dohody vo februári 1933 bola dôsledkom „udalostí, ktoré naznačovali nové zoskupovanie síl utvorených z Nemecka, Talianska, Maďarska a Rakúska na jednej strane a prehlbovania pasivity Francúzska a Anglicka na druhej strane, čo poskytlo pre Malú dohodu dosť dôvodov na hľadanie náhrady za zmenšujúcu sa pomoc zo strany západných mocností. Malá dohoda videla v prípadnom anšluse Rakúska Nemeckom vážne ohrozenie, a preto sa snažila upevniť blok slovensko-románskych štátov v podunajskom priestore. Hlavnými osnovateľmi boli ministri zahraničia E. Beneš a N. Titulescu. Titulescu zlikvidoval poľsko-rumunský obranný front zameraný proti boľševizmu a preto, že Moskva sa neustále snažila nadväzovať styky s Parížom, pripútal sa k Československu.“⁵⁹

Dňa 11. decembra 1933 sa Beneš stretol s Titulescuom v Košiciach. Po tomto stretnutí minister zahraničných vecí Rumunska vyhlásil: „Revízia zmlúv znamená vojnu. My chceme mier. Ak iní to nechcú, nebojíme sa.“⁶⁰ Beneš niekoľko dní po stretnutí v Košiciach bol na návšteve v Paríži, kde informoval francúzske oficiálne kruhy, že pred nemeckým nebezpečenstvom pociťuje potrebu rýchleho ozdravenia vzťahov medzi Malou dohodou a Ruskom.⁶¹ Od tejto chvíle tak Československo, ako aj Rumunsko sa zamerali na uzavretie spojenectva so Sovietskym Ruskom. Bola to politika, ktorá mala neblahý koniec s dramatickými následkami pre obidva štáty.

Vyzbrojenie Maďarska prostriedkami talianskeho pôvodu a diplomatickou pomocou zo strany Mussoliniho, ako i narastanie obáv v strednej Európe po víťazstve nacistického režimu v Nemecku viedlo k zintenzívneniu rumunsko-československej spolupráce aj vo vojenskej oblasti. Organizačný pakt Malej dohody z roku 1933, ktorý Edvard Beneš hodnotil ako „krok smerom k integrácii, smerom k syntéze, s cieľom vytvorenia nového medzinárodného spoločenstva“⁶² mal významné dôsledky v oblasti vojenskej spolupráce členských štátov.

⁵⁸Tamže.

⁵⁹KISZLING, R.: c. d., s. 46.

⁶⁰Vezi TALPEȘ, I.: c. d., s. 81.

⁶¹Nemôžeme súhlasiť s tými historikmi, či ide o rumunských, českých, alebo slovenských, ktorí uvádzajú, že po roku 1933 „sovietska vláda viacerými konkrétnymi medzinárodnými akciami dokázala byť rozhodným obrancom princípov posilnenia medzinárodnej bezpečnosti, mieru a ochranom záujmov malých štátov pred imperialistickou politikou kapitalistických mocností“ (pozri referát Dr. Ladislava Deáka na treťom stretnutí spoločnej rumunsko-československej komisie, Bratislava 1986). ZSSR, ako aj ostatné totalitné štáty Európy, sledovali rozpútanie vojny ako vojny medzi kapitalistickými štátmi, z ktorej by profitoval vo svoj prospech, predovšetkým naplnením expanzionistických cieľov smerom na malé a stredne veľké štáty v najbližšom okolí.

⁶²SOFRONIE, G.: La position internationale de la Roumanie. Etude juridique et diplomatique de ses engagements internationaux, Institutul social Român. Rumunský sociálny inštitút. Bukurešť 1938, s. 127.

Vyslanec Nemecka v Ríme napísal, že „novou dohodou spojenectvo vyhralo vo veci vnútornej a zahraničnej súdržnosti a veľmi si upevnilo údernú silu pred susednými štátmi“.⁶³ Až dovtedy, pokiaľ talianska vláda, nespokojná s vojenskou stránkou nového organizovania, nepublikovala tajné vojenské dokumenty týchto troch krajín, podpísané v rokoch 1929 a 1932, ktoré sa vzťahovali na vyradenie Maďarska z boja aj za predpokladu, že Maďarsko by sa z oportunistických dôvodov nezúčastnilo konfliktu v prvej fáze.⁶⁴

S cieľom prehĺbenia vojenskej spolupráce sa zišli v dňoch 25. – 28. marca 1934 v Bukurešti náčelníci generálnych štábov rumunskej, československej a juhoslovanskej armády, aby prediskutovali operačné plány súvisiace s možnosťou obrany v prípade agresie zo strany Maďarska a Bulharska, zo strany jedného z týchto štátov, obidvoch naraz alebo v prípade globálnej vojny.⁶⁵

Náčelník GŠ rumunskej armády generál Ion Antonescu v otváracom prejave stručne zhodnotil vojenské dohody a 11 operačných projektov, uzavretých generálnymi štábmami troch armád do roku 1934, a súčasne predložil aj zlepšovacie návrhy. Najvýznamnejší návrh sa týkal spôsobov kooperácie troch armád pri neutralizovaní prípadného útoku zo strany Maďarska, v prípade všeobecného konfliktu, už v prvom momente jeho vzniku. Tento návrh si československý a juhoslovanský generálny štáb osvojili. Na jeho podklade bol vypracovaný operačný projekt č. 5 „OG“, ktorým sa analyzovali možnosti obrany v prípade, že by Rumunsko bolo napadnuté zároveň alebo postupne vojenskými silami Sovietskeho Ruska, Maďarska a Bulharska. Projekt ďalej kalkuloval s ohrozením a napadnutím Československa nemeckými a rakúskymi armádami a Juhozápadie zo strany Talianska a Albánska. „Je evidentné,“ zdôrazňovalo sa v dokumente, „že pre Rumunsko je Sovietske Rusko svojou ozbrojenou silou a prostriedkami najbezpečnejším nepriateľom“ a „vďaka svojej politickej situácii a vojenskému systému môže rozpútať proti Rumunsku útok bez vyhlásenia vojny“. Útok by sa uskutočnil v severnej Besarábii a Bukovine s cieľom kooperovania s maďarskou armádou alebo v oblasti Galați s cieľom spojenia sa s bulharskou armádou. Napokon možno aj obidvomi smermi s cieľom spojenia sa s maďarskou a bulharskou nepriateľskou armádou v tom istom čase. Uvažovalo sa tiež, že paralelný útok sovietskych a maďarských síl v prvej fáze konfliktu je pravdepodobnejší, lebo by mal väčší úspech. A to: „oddelenie Rumunska od spojencov – Československa a Poľska a rozvrátenie rumunskej obrannej pevnosti – Transylvánie“.⁶⁶ Po vyhodnotení všeobecných podmienok agresie proti štátom Malej dohody (sily, údaje, smery útoku, ciele) náčelníci troch generálnych štábov pripravili opatrenia na obranu každého z týchto štátov pred možnými agresormi. Tieto opatrenia boli koncipované v zmysle idey, že „spoločné ohrozenie každého z troch spojeneckých štátov predstavuje Maďarsko a v dôsledku tohto treba tomu predísť vojenskou spoluprácou tak, aby sa charakter spojeneckých zmlúv zachoval nedotknutý“.⁶⁷

Z vývoja udalostí sa dala predpokladať možnosť všeobecného konfliktu v celoeurópskom meradle. Rumunskí stratégovia uvažovali, že v podmienkach takejto konflagrácie ohrozenie bezpečnosti a integrity každej z troch krajín Maďarskom je čoraz väčšie, lebo Maďarsko môže napadnúť v súčinnosti s revizionistickými a revanšistickými silami každú z nich. Na základe týchto politických a strategických úvah náčelníci generálnych štábov troch spojeneckých armád podpísali doplnkový protokol k operačnému projektu. V tomto protokole po preskúmaní

⁶³Biblioteca Academiei Române, Arhiva Istorică. (Knižnica rumunskej akadémie, Historický archív), fond XIV, spis 2526. Raportul semnat Hassel (Hlásenie podpísané Hasselom), Rím 8. marec 1933.

⁶⁴Tamže.

⁶⁵Arh. M. Ap. N. (Arch. MNO) fond Mica Înțelegere. (Malá dohoda), spis 24, s. 236 – 266. Proiectele de Operațiuni Nr. 4 și 5 în cazul unui conflict general și Protocolul adițional. (Operačné projekty č. 4 a č. 5 pre prípad globálneho konfliktu a Doplnkový protokol.) Bukurešť 28. marec 1934.

⁶⁶Tamže.

⁶⁷Tamže, list 227. Cuvânt înainte rostit la lucrările întrunirii șefilor de state majore ale armatelor Miciei Înțelegeri de generalul Ion Antonescu. (Úvodný prejav generála Iona Antonesca na pracovnom stretnutí náčelníkov GŠ armád Malej dohody), 25. marec 1934.

viacerých hypotéz vojny v rámci všeobecného konfliktu sa zaviazali „presvedčiť“ vlastné vlády o potrebe doplnkového dokumentu k už jestvujúcim politickým dohodám, ktorý by umožnil, v prípade celoeurópskeho konfliktu, začať ihneď ofenzívu proti Maďarsku, v podmienkach ustanovených vojenskou dohodou“.⁶⁸

Udalosti roku 1934 potvrdili predpoklady rumunského GŠ, týkajúce sa neustále vzrastajúceho nebezpečenstva pre štáty Malej dohody zo strany totalitných mocností. Vraždy vykonané fašistami vo Viedni 25. júla 1934, ktorých obeťou sa stal rakúsky kancelár Dr. Engelbert Dollfuss, a v Marseille v októbri 1934, kde zahynul juhoslovanský kráľ Alexander II. a francúzsky minister zahraničných vecí Louis Barthou; po nej návšteva predsedu vlády Bulharska Mušanova (apríl 1934) a premiéra Pruska Hermana Göringa (máj 1934) v Budapešti, ako aj účasť predsedu vlády Maďarska Gyulu Gömbosa na rozhovoroch v Benátkach, venovaných diplomatickej príprave talianskej agresie proti Etiópii a dôraz, ktorý sa v diskusiách európskych kruhov kládol na možný návrat Otta Habsburga na trón Rakúska, boli dôkazom upevňovania vzťahov medzi totalitnými a revizionistickými štátmi Európy a prípravy týchto štátov na rozpútanie revanšistických akcií v podunajskom priestore. Za takýchto podmienok predstavitelia generálnych štábov armád Malej dohody prišli v novembri 1934 v Prahe k záveru, že je potrebné prehodnotiť stav pripravenosti svojich armád a možnosti kooperácie v prípade agresie. V tomto prípade sa hovorilo o hypotéze súčasného napadnutia Československa Nemeckom, Rakúskom a Maďarskom s cieľom jeho vyradenia z boja, za predpokladu, že Rumunsko a Juhošlavia by neboli napadnuté ani ohrozené (Operačný projekt č. 2).

Aby Československo dokázalo odolať tejto situácii, malo svoje hlavné vojenské sily organizovať proti Nemecku a vyčleniť si dostatočný počet jednotiek, schopných zastaviť hlavné sily Maďarska pri štátnej hranici. Súčasne juhoslovanská a rumunská armáda mali v 15. deň mobilizácie usmerniť svoje sily proti ariergarde maďarskej armády a nanútiť jej rozhodujúci boj. V záväzku sa určovalo, že na uskutočnenie tohto obranného projektu štáty Malej dohody zmobilizujú najmenej: Rumunsko – 113 práporov pechoty, 59 švadrón jazdectva, 180 batérií delostrelectva, 12 eskadríl a 10 lietadiel; Juhošlavia: 140 práporov pechoty, 32 švadrón jazdectva, 168 batérií delostrelectva, 12 perutí letectva a 10 lietadiel. Československo malo ponechať na hranici s Maďarskom najmenej 84 práporov, 20 švadrón, 86 batérií, 7 perutí a 10 lietadiel.⁶⁹ Ten istý projekt uvádzal aj smery napredovania, úlohy dunajskej riečnej flotily a letectva, ako aj kooperáciu v oblasti spojov.

Tak ako na iných stretnutiach náčelníkov generálnych štábov Malej dohody, aj v Prahe hlavnou prerokúvanou otázkou bolo hľadanie najúčinnjších prostriedkov na neutralizáciu agresie zo strany Maďarska v rámci všeobecného konfliktu za predpokladu, že by Maďarsko zostalo neutrálne. V doplnkovom protokole k operačnému projektu sa uvádza, že „na začiatku všeobecného konfliktu by Maďarsko mohlo zachovávať neutralitu, ale iba za predpokladu, že zaútočí na jeden zo štátov Malej dohody v najkritickejšom momente, čiže vtedy, keď patričný štát by bol angažovaný so všetkými svojimi silami na inom fronte. Podobný útok zo strany Maďarska po komunikačných trasách alebo proti jeho ariergarde by mohol vážne poškodiť situáciu tohto štátu.“ Na znemožnenie „tejto nebezpečnej hry Maďarska“ náčelníci generálnych štábov armád týchto krajín sa zaviazali znova presvedčať svoje vlády o potrebe doplnenia jestvujúcich politických dohôd novým doplnkovým dokumentom, ktorý by umožnil okamžitú ofenzívu proti Maďarsku na jeho vyradenie z akcie. „Rozhodný zásah by umožnil spojencom prekvapiť Maďarsko nepripravené. Takto by mohlo byť ľahšie a rýchlejšie vyradené z akcie a s menšími silami.“⁷⁰

⁶⁸Tamže, list 273 – 274, 445.

⁶⁹Tamže, list 209 – 211, Proiect de operațiuni al Micii Întelegeri (Operačný projekt Malej dohody), Praha 19. november 1934.

⁷⁰Tamže, list 231, Protocol General (Generálny protokol) Praha, 19. november 1934, Protokol adițional. (Doplnkový protokol č. 1 k Operačným projektom), Praha 19. november 1934, list 233.

Rumunský GŠ žiadal v máji 1934 na rumunskom ministerstve zahraničných vecí realizáciu politickej dohody. Na konferencii Malej dohody v júni 1934, na ktorej sa zúčastnili Titulescu, Beneš a Jeftić, bol návrh jednohlasne prijatý. Napriek tomu, na konferencii v Prahe v novembri 1934 náčelník československého generálneho štábu informoval svojich kolegov, že „hoci sa československá vláda úplne stotožňuje s napadnutím Maďarska, nepovažuje za potrebné, aby to bolo vyjadrené v písomnej podobe“. Rezervovaný postoj pražskej vlády bol odôvodnený tým, že koncom roka 1934 sa situácia Československa, v dôsledku vyzbrojenia Nemecka, zhoršila a čs. vláda nechcela dráždiť Berlín a Budapešť prijatím dokumentu v písomnej forme, ktorým sa tieto tri štáty zavazovali obsadiť Maďarsko aj v prípade nejstvorenia ohrozenia z jeho strany.

V Bukurešti však boli iného názoru. „Priamy dôsledok vyzbrojenia Nemecka,“ tvrdil Nicolae Samsonovici v hlásení rumunskému kráľovi Carolovi II. „spočíva v tom, že v prípade všeobecnej konflagrácie Maďarsko treba okamžite vyradiť z akcie, lebo v opačnom prípade môže zapríčiniť rozpad Československa a predĺženie vojny.“⁷¹ Okamžitým obsadením maďarského územia by sa získali viaceré výhody – úplná voľnosť v činnosti troch spojeneckých armád, bezpečné a priame spojenie medzi vojskami, možnosť koncentrovania vlastného úsilia proti hlavnému nepriateľovi atď., z čoho by ťažilo predovšetkým Československo.

Otázka obrany bola na dennom poriadku i na výročnej konferencii náčelníkov generálnych štábov v Belehrade 25. novembra 1935. Aj tu bolo o vypracovaní operačného plánu jednotné stanovisko. Hovorilo sa v ňom o prípadnom rozpútaní všeobecného konfliktu, v rámci ktorého by sa Juhoslávia musela brániť pred súčasným útokom zo strany Talianska, Albánska, Rakúska a Maďarska, pokiaľ by Československo bolo napadnuté alebo priamo ohrozené Nemeckom, a to v prípade, že Rumunsko by nebolo napadnuté ani ohrozené inou mocnosťou.⁷² Aj za tohto predpokladu tri spojenecké armády mali postupovať tak, aby vyradili maďarskú armádu z akcie, umožniac takto Juhoslávii zamerať svoje hlavné sily na taliansky, albánsky a rakúsky front.⁷³ Na dosiahnutie tohto cieľa bol určený aj minimálny stav, ktorý mal byť zmobilizovaný: Rumunsko 128 práporov pechoty, 180 batérií delostrelectva, 45 švadrón jazdeckta, 20 perutí letectva; Československo 102 práporov, 106 batérií, 26 švadrón, 10 perutí; Juhoslávia 120 práporov, 140 batérií, 32 švadrón a 12 perutí.⁷⁴

Toho istého roku náčelníci spojeneckých generálnych štábov skúmali v Bukurešti obranný plán svojich krajín v prípade celoeurópskej vojny a diskutovali o viacerých hypotézach. Taktiež schválili operačné a technické plány materiálnej spolupráce a špeciálnym protokolom rozhodli navrhnuť svojim vládam vytvorenie jednotného veliteľstva. Ďalej sa zaviazali urýchlene podporiť jeho vytvorenie, lebo to bolo potrebné na zabezpečenie rýchleho strategického manévrovania troch armád na dosiahnutie cieľa, určeného operačnými plánmi. Veliteľstvo malo prináležať v každom prípade tomu, kto postaví na znemožnenie agresie najväčšie vojenské sily. Jednotné veliteľstvo, vymenované už v období politického napätia, malo spolupracovať s politickým vedením Malej dohody.⁷⁵ Súčasne sa navrhovala spoločná materiálna príprava na dlhodobú vojnu, aby sa zabezpečilo zásobovanie armád zbraňami, pohonnými hmotami a inými vojnovými materiálmi, v prípade invázie, či už čiastočnej, alebo dočasnej okupácie krajín Malej dohody. Považovali preto za potrebné vytvoriť spoločnú operačnú základňu,

⁷¹Arh. M. Ap. N. (Arch. MNO) fond 948, spis 434, list 179. Raport către șeful Statului român, Carol al II-lea, 1935. (Hlásenie šefovi rumunského štátu Karolovi II., 1935.)

⁷²Arh. M. Ap. N. (Arch. MNO), fond M. St. M., Secția operații, fond Mica Înțelegere. Fond GŠ, Operačné oddelenie, fond Malá dohoda, spis č. 24, list 190. Proiect de operațiuni ale Micii Înțelegeri în cazul unui conflict general. (Operačný projekt Malej dohody pre prípad globálneho konfliktu.) Belehrad 27. november 1935.

⁷³Predpokladalo sa, že Taliansko sa na agresii zúčastní s 30 divíziami pechoty, Albánsko s 3 divíziami, Rakúsko s 5 divíziami a Maďarsko so 14 divíziami pechoty a 2 divíziami jazdeckta.

⁷⁴Tamže, list 187.

⁷⁵Tamže, Proiect de operațiuni ale Micii Înțelegeri în cazul unui conflict general. (Operačný projekt Malej dohody pre prípad globálneho konfliktu.) Bukurešť jún 1936, list 139 a 148.

v ktorej by sa koncentroval hlavný zbrojný priemysel. Podľa hodnotenia náčelníkov generálnych štábov, takáto základňa mohla byť vybudovaná „na Slovensku, v bývalom Srbsku alebo najmä v Transylvánii, kde pod ochranou pred priamym ohrozením by bola schopná vyhovieť všetkým potrebám spojeneckých armád Malej dohody v dlhodobej vojne“.⁷⁶ Komisia odborníkov mala okamžite po zásadnom súhlase vlád Malej dohody predložiť konkrétne návrhy, týkajúce sa priemyselných závodov, ktoré mali byť vybudované na výrobu výzbroje, munície a iného vojenského materiálu.

Náčelník generálneho štábu juhoslovanskej armády oznámil 4. októbra 1936 svojmu partnerovi v Bukurešti a 24. novembra 1936 náčelníkovi generálneho štábu československej armády, že vlády ich štátov schválili špeciálny protokol a navrhovali okamžité stretnutie spojeneckej komisie na podrobné preskúmanie dvoch otázok protokolu.⁷⁷ Miestom stretnutia, na úrovni zástupcov náčelníkov generálnych štábov, za účasti potrebného počtu dôstojníkov odborníkov mala byť podľa návrhu československého generálneho štábu Praha. Na tomto stretnutí mali jeho účastníci predovšetkým prerokovať otázku priemyslu, a to: a) o akom priemysle má byť podľa naliehavosti reč; b) akú výrobnú kapacitu majú mať podniky; c) v ktorých regiónoch majú byť umiestené; d) približné náklady na vybudovanie; e) spôsob vybudovania a stavebné závody; f) finančná účasť každého z troch štátov.

Otázka spolupráce budovania zbrojného priemyslu bola do roku 1936 predmetom rozhovorov vojenských a diplomatických predstaviteľov bez toho, aby sa dosiahlo prijateľné riešenie. V medzinárodnej konjunktúre týchto rokov najväčší záujem o vyriešenie tejto otázky mala československá vláda, pretože nemecké nebezpečenstvo sa stalo pre Československo bezprostredné. Aj vláda v Bukurešti považovala tento moment za vhodný na rozvoj vlastného obranného priemyslu, ktorý sa vyvíjal veľmi pomaly. V tomto zmysle rumunský GŠ navrhoval, aby vojenský priemysel pre potreby spojeneckých armád bol umiestnený prevažne na území Rumunska. Rumunský návrh vychádzal z toho, že v tom čase pražská vláda bola ochotná zúčastniť sa na rozvíjaní rumunského vojenského priemyslu tak kapitálovo, ako aj odborníkmi a uvažovala aj o premiestení niektorých vlastných zbrojných závodov na územie Rumunska, aby sa nestali ľahkou korisťou Nemecka.

Roku 1937 sa vojenské vzťahy medzi tromi spojeneckými štátmi zhoršili ako dôsledok zlyhania bezpečnostnej politiky a politiky sily zo strany fašistických a revizionistických štátov. V januári a marci 1937 juhoslovanská vláda podpísala dohodu o priateľstve s Bulharskom a Talianskom, čo bolo veľkým úderom pre politickú spoluprácu v rámci Malej dohody.

Nedôvera, ktorá vznikla medzi týmito štátmi nezodpovednou lojálnosťou belehradskej vlády, viedla k stroskotaniu projektu vzájomnej pomoci medzi Francúzskom a Malou dohodou. Juhoslavia odmietla francúzsky návrh na rozšírenie dohody medzi Francúzskom a Československom na všetky štáty Malej dohody. Rumunsko zasa váhalo s jej akceptovaním, lebo si neželalo provokovať Nemecko. Hlavní predstavitelia Rumunska sa však ešte viac orientovali na úzku spoluprácu s Československom V jednom hlásení nemeckej legácie v Bukurešti sa o návšteve predsedu rumunskej vlády Gheorgea Tătărescu v Prahe písalo takto: „Za týchto okolností je jednoznačné, že rumunská politika pociťuje potrebu overiť si hodnotu svojich spojenectiev a presvedčiť sa, kde sa môže spoliehať na pevnú podporu. Je prirodzené,“ pokračuje hlásenie, „že pohľad sa obrátil predovšetkým na Prahu, kde účinok najsilnejšieho magnetu sa prejavil v podobe zmlúv na dodávku zbraní.“⁷⁸

⁷⁶Tamže, list 147.

⁷⁷Tamže, list 402 – 403. Adresa generalului de divizie Miljutin Nedić, șeful M. St. M. al Armatei Jugoslave, către generalul N. Samsonovici. (Prípis generála Miljutina Nedića, náčelníka GŠ juhoslovanskej armády, generálovi N. Samsonovicimu.) Belehrad 4. október 1936; prípis generála Ludvíka Krejčího, generálovi N. Samsonovicimu. Praha 24. november 1936.

⁷⁸Biblioteca Academiei Române, Arhiva istorică. Knižnica Rumunskej akadémie, Historický archív, fond XIV, spis 2 526, Raport politic semnat von Pochmmer. (Politické hlásenie podpísané von Pochmmerom.) Bukurešť 25. marec 1937.

Rumunský vyslanec v Prahe, Victor Bădulescu, hlásil do Bukurešti pevný sľub prezidenta Beneša dodať Rumunsku zbrane podľa objednávky.⁷⁹ V rámci dobrých rumunsko-československých vzťahov sa v decembri 1937 uskutočnila v Prahe (so súhlasom obidvoch vlád) desiaty porada náčelníkov generálnych štábov krajín Malej dohody. Pri tejto príležitosti preskúmali hypotézu všeobecného konfliktu, v rámci ktorého by Československo a Rumunsko boli napadnuté alebo ohrozené. Operácie spojeneckých armád v tejto vojne boli koncipované podľa plánu, vypracovaného roku 1936 v Bukurešti.⁸⁰ Mimoriadnu pozornosť venovali akčnému plánu kooperácie troch vojenských letectiev a určili aj presné úlohy pre prieskumné a bombardovacie letectvo.

Pretože vzťahy medzi Nemeckom a Československom boli napäté, náčelníci generálnych štábov spojeneckých armád sa dohodli na schválení mimoriadneho protokolu o stratégii Malej dohody v rámci všeobecného konfliktu, ktorý by mohol vypuknúť roku 1938. Vychádzajúc z perspektívy všeobecnej politickej situácie, náčelníci troch generálnych štábov – generáli Stefan Ionescu, Ludvík Krejčí a Milutin Nedić – odhadovali, že Československo nemôže byť napadnuté alebo ohrozené Nemeckom, Rakúskom a Maďarskom, pokiaľ nebudú ohrozené alebo napadnuté Rumunsko a Juhoslavia. Ak by sa vojna rozšírila, Juhoslavia by sa nachádzala vo vojnovom stave s Talianskom, Rakúskom alebo Bulharskom a Rumunsko pravdepodobne vo vojnovom stave s Bulharskom.⁸¹

Na pražskej konferencii – poslednej, na ktorej spoločne dokumenty podpísali náčelníci všetkých troch generálnych štábov – bolo zreteľné, že aj vo vojenskej oblasti sa spolupráca blíži ku koncu. Vážne nezhody medzi štátmi Malej dohody, vyplývajúce z rozdielneho postoja voči pripojeniu Rakúska k Nemecku (v marci 1938), ako aj nemecká expanzia v Československu v septembri 1938 ukázali, že táto regionálna organizácia, ktorá 18 rokov prispievala k zachovaniu povojnového a mierového statusu quo v strednej Európe, patrí minulosti. V tejto situácii vojenské spojenectvo troch krajín nemalo viac účinkov. Prakticky v marci 1939 po zániku Československa, ako nezávislého a zvrchovaného štátu z politickej mapy Európy, prestalo jestvovať. „Malá dohoda, i keď sa formálne nerozpadla,“ uvádza sa v jednom dokumente rumunského generálneho štábu, „je dnes, po okupácii Československa, neexistujúca. Z udalostí ostatného času vyplýva poučenie, že hodnota spojenectiev a politicko-vojenských záväzkov v období mieru je relatívna.“⁸²

Viacere prvky vyplývajúce zo zámeru jednotnej politiky veľmocí proti agresii revizionistických a totalitných štátov spôsobili, že rumunsko-československá spolupráca vo vojenskej oblasti sa v ťažkých chvíľach, ktorými prechádzal český a slovenský národ v rokoch 1938 – 1939, nemohla finalizovať. Napriek tomu, okyptenie a potom okupáciu Československa Nemeckom a Maďarskom rumunský národ odsúdil a bukurešťská vláda podnikla na politickom

⁷⁹Arh. M. Ap. N. (Arch. MNO), fond 948, odd. 3, spis 1537, list 4.

⁸⁰Tamže, fond Mica Înțelegere (fond Malá dohoda), spis č. 24, list 103 – 110. Proiect de operațiuni ale Miciei Înțelegeri în cazul unui conflict general. (Operačný projekt Malej dohody za predpokladu globálneho konfliktu.) Praha, 18. december 1937.

⁸¹Zmeny, ktoré vznikli v sovietskej zahraničnej politike – vstup tejto krajiny do Spoločnosti národov, nadviazanie diplomatických vzťahov s Rumunskom, zavretie dohôd o vzájomnej pomoci s Francúzskom a Československom – boli rumunským GŠ hodnotené, aj pod vplyvom politiky, ktorú presadzoval Titulescu, nesprávne; počnúc rokom 1935 GŠ uvažoval, že „vďaka vedeniu našej zahraničnej politiky Rusko môže zasiahnuť v rámci európskeho konfliktu po boku Francúzska a Československa, takže sa môžeme spoliehať na priateľský postoj Ruska voči nám“. Arch. MNO, fond 948, spis 18, list 5. V obranom pláne na rok 1936 sa uvažovalo o hypotéze účasti Rumunska vo vojne proti Poľsku. Takéto hodnotenie, bez akéhokoľvek reálneho podkladu, sa nachádza vo všetkých obranných plánoch vyhotovených rumunským GŠ do augusta 1939, keď sovietsko-nemecká dohoda o neútočení odhalila skutočnú sovietsku politiku, ktorú tento štát viedol počas celého medzivojnového obdobia. Hlavná úloha, vyplývajúca z obranných plánov na roky 1935 – 1939, bola ochrana západnej hranice s Maďarskom; na jej obranu bolo vyčlenených 18 divízií, pokiaľ na ochranu východnej hranice bolo vyčlenených iba 6 divízií, toľko ako i na ochranu južnej hranice. Tamže, spis č. 454, list 500 – 501.

⁸²Arh. M. Ap. N. Arch. MNO, fond 948, spis 24, list 13.

a diplomatickom poli viaceré kroky na podporu svojho spojenca v Malej dohode. V septembri 1938, keď Československo začalo mobilizáciu, ako posledný pokus o odolanie ultimatívnyvm požiadavkám Nemecka, „Rumunsko,“ zdôrazňoval roku 1946 generál Heliodor Píka, „okamžite odpovedalo na naše požiadavky dodaním nafty, benzínu, surovín, potravín, dopravných prostriedkov atď.“⁸³ Edvard Beneš vo vyhlásení roku 1942 v Londýne o spôsobe, akým postupovali v tragickom čase roku 1938 spojenci Československa, povedal: „Len Rumunsko zostalo verné až do konca. Kráľ Carol mi poslal telegram, ktorým deklaroval, že rumunská armáda splní svoju úlohu, ak som rozhodnutý odolávať silou vojska.“⁸⁴ Pre Rumunsko, nekryté od západu, vznikla teraz nová vážna obranná úloha: organizovanie defenzívy na severovýchode, tam, kde namiesto priateľskej československej armády teraz pochodovali útvary Wehrmachtu. Takto sa skončilo plodné obdobie vývoja rumunsko-československých politických a vojenských vzťahov, plných ponaučení, obdobie, ktoré je referenčným momentom v kronike priateľských vzťahov spolupráce medzi tromi krajinami.

C. BOTORAN: POLITISCHMILITÄRISCHE KOOPERATION RUMÄNIENS UND DER TSCHECHOSLOWAKEI IM RAHMEN DER KLEINEN ENTENTE (1920 – 1938)

Aus der chronologischfaktographischen Sicht läßt sich die Studie in drei teile gliedern. In der Einführung deutet der Autor die Genese des rumänischen und tschechoslowakischen ausländischen Widerstandes während des 1. Weltkrieges an, sowie das Anknüpfen der Kontakte zwischen den führenden Repräsentanten, Zerfall der Habsburger Monarchie und die Bildung von selbständigen Staaten – des rumänischen und tschechoslowakischen Staates. In dem zweiten kompakten Block ist die gemeinsame vereinigte diplomatische Bestrebung Rumäniens, der Tschechoslowakei und des Serbisch-Kroatisch-Slowenischen Königreiches beschrieben, die sich deutlich an der Pariser Friedenskonferenz in den Jahren 1919 – 1920 durch die Bildung der gemeinsamen Front – der Gesellschaft der Nationen – durchgesetzt hat. Die Zielsetzung dieser gemeinsamen Bestrebung war die Bildung eines Gegengewichtes zu der Politik von Ungarn, das sich geweigert hat die Anerkennung der neuen geopolitischen Nachkriegsgestaltung im Mittel – und Südosteuropa zu äußern. Die militär-politischen Ereignisse in Ungarn im Jahre 1921 sind durch zwei erfolglose Versuche des Karls von Habsburg um die Monarchie wieder zu errichten gekennzeichnet gewesen. Der Autor beschreibt hier die diplomatischen und militärischen Schritte seitens Rumäniens, der Tschechoslowakei und des Serbisch-Kroatisch-Slowenischen Königreiches. Eine außergewöhnliche Aufmerksamkeit widmet der Autor dem Prozeß der Bildung einer Verbündetenverteidigungsallianz dieser drei an der Donau liegenden Staaten – der sogenannten Kleinen Entente während der Jahre 1920 – 1922. Das Ziel der Kleinen Entente war das Erhalten des nachkriegserischen Status Quo im Mittel – und Südosteuropa aufgrund des Friedensvertrages von Trianon von Juni 1920 und die Vermeidung der revisionistischen Gefahr seitens Ungarns, sowie seitens Deutschlands und des Sowjetrußlands gewesen. In dem dritten teil der wissenschaftlichen Arbeit beschreibt Autor faktographisch und deutlich die politische und militärische Zusammenarbeit zwischen den Mitgliedsstaaten des Kleinen Entente (mit der Hinsicht auf die Kooperation auf diesem Gebiet zwischen Rumänien und der Tschechoslowakei) seit der ersten Hälfte der 20. Jahren bis zum dramatischen Zeitabschnitt des zweiten Hälfte der 30. Jahren, wo im Zusammenhang mit dem ganz-europäischen Krisenzustand und der unbestimmten gegenseitigen Verpflichtungen unter den Staaten des Kleinen Abkommens sich das Verteidigungsbündnis allmählich desintegriert hat und nach dem Diktat der Großmächte gegenüber der Tschechoslowakischen Republik von München vom 29. September 1938 de facto zerfallen wurde.

⁸³Arh. M. A. E, fond 71 / Ceho-Slovakia, (Arch. MZV, fond 71 / Československo) zv. 12. list 70.

⁸⁴VANKU, M.: c. d. s. 247.